

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Зоренко І. С.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 20__ р.

«___» _____ 20__ р.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ
ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС СИТУАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Кваліфікаційна робота студентки групи

ЗАМм-17

ступінь вищої освіти: магістр

спеціальності: 014.021 Середня освіта

(Англійська мова і література)

Кошеленко Анастасії Олександрівни

Керівник: кандидат педагогічних наук,

доцент, Пальчикова О. О.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС СИТУАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ	9
1.1. Поняття «загальнокультурна грамотність» у науковій літературі.....	9
1.2. Ситуативне спілкування як методична проблема.....	19
1.3. Лінгводидактичні засади формування загальнокультурної грамотності.....	31
Висновки до першого розділу	38
РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС СИТУАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ	41
2.1. Аналіз чинних програм і підручників в контексті досліджуваної проблеми	41
2.2. Методика формування загальнокультурної грамотності учнів профільній школі.....	49
Висновки до другого розділу.....	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність теми. Цивілізаційні зміни, що відбуваються в сучасних умовах під впливом глобалізації та інформатизації світового співтовариства, безпосередньо стосуються системи освіти. У Законі України «Про освіту» зазначено, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [21].

Упровадження профільного навчання в старшій школі – важливий крок на шляху оновлення системи загальної середньої освіти держави. «Профілізація (поглиблене вивчення) навчання в старшій школі потрібна в контексті підготовки її випускника до майбутнього життя, до професійного самовизначення» [55, с. 4]. «Профілізація здатна створити сприятливі умови для реалізації індивідуальних особливостей старшокласників, їхніх інтересів та потреб і зорієнтувати завтрашніх випускників на той або інший вид майбутньої фахової діяльності» [55, с. 23]. «Профільна школа має забезпечити якість навчання, допомогти учневі зміцнити свою впевненість у власному виборі, ... його реалізацію в житті» [55, с. 26].

Концепція Нової української школи – важливий документ, який визначає Державну політику у сфері реформування середньої освіти до 2029 року з урахуванням досвіду провідних країн світу. В ній розкрито нові освітні стандарти, що ґрунтуються на Рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя.

У Концепції Нової української школи зазначено, що випускник Нової школи – «*особистість* цілісна, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення, *патріот* з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини, *інноватор*, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя» [46, с. 6].

Найціннішим результатом реформування освіти передбачено формування «освічених українців, всебічно розвинених, відповідальних громадян і патріотів, здатних до ризику та інновацій – тих, хто поведе українську економіку вперед у XXI століття» [46, с. 6].

Концепція Нової української школи передбачає навчання учнів на засадах компетентнісного підходу. Компетентнісний підхід у навчальній діяльності зумовлений новим концептуальним напрямом сучасної освіти в Україні, який зорієнтований на покращення рівня освіти та кращу адаптацію учнів у соціумі. Компетентнісний підхід як ключова методологія модернізації усього навчально-виховного процесу є одним із найголовніших шляхів підвищення якості загальної середньої освіти.

О. Акулова, А. Андрєєв, Н. Кузьміна зазначають, що компетентнісний підхід – це «дієвий освітній інструмент розвитку особистості, спрямований на активне й конструктивне входження людини в сучасні суспільні процеси, досягнення» [20, с. 20–21].

Відповідно до Закону України «Про освіту», Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття), Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Державного стандарту базової й повної загальної середньої освіти, Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти, що відображають ті зміни, що відбулися за останні десятиліття в освіті України, посилено практичний аспект навчання мови, визначено вимоги до формування ключових і предметних компетентностей, окреслено орієнтири в досягненні результатів навчання через спрямування на предметні компетентності [46, с. 10].

Компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини, «*компетентність* – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок умінь інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [46, с. 10].

Ключові компетентності – «ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [46, с. 10].

У Концепції Нової української школи визначено десять ключових компетентностей Нової української школи: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; основні компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентність; обізнаність та самовираження у сфері культури (загальнокультурна компетентність); екологічна грамотність і здорове життя.

Конкретизуємо окремі з десяти ключових компетентностей Нової української школи, які є дотичними до проблематики нашого дослідження: спілкування іноземними мовами, обізнаність та самовираження у сфері культури (загальнокультурна компетентність).

Компетентність *спілкування іноземними мовами* передбачає «уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів, уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування» [46, с. 11].

Компетентність *обізнаність та самовираження у сфері культури* (загальнокультурна компетентність) передбачає «здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід

та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших» [46, с. 12]. Отже, навчання іноземної мови та культури є невід'ємною частиною процесу формування загальнокультурної грамотності учнів.

Компетентнісний підхід в освіті обґрунтували вітчизняні науковці: Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева та ін. [27].

Проблемі формування загальнокультурної грамотності здобувачів освіти присвячені дослідження таких науковців: Н. Бібік [8], І. Гриценко [35], О. Дубасенюк [18], О. Квітка [23], О. Крутенко [30], О. Малихін [35], С. Мельник [38], Н. Несвірська [43], С. Паршук [50], А. Тарасюк [50], А. Ярош [71] та ін.

На необхідності удосконалення процесу викладання іноземної мови, важливості формування такої компетентності учнів як спілкування іноземними мовами наголошують Г. Бадаянц, О. Бігич, Н. Бориско, С. Гапонова, Т. Кияка, С. Ніколаєва, О. Петрашук та ін.

Сьогодні особливої актуальності набула проблема формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування.

Низка документів, прийнятих українським урядом (Закон України «Про освіту» [21], Закон України «Про повну загальну середню освіту» [22], Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.) [17], «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» [42], Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи [46], новий Державний стандарт освіти [16] та ін.) підкреслюють необхідність формування загальнокультурної грамотності учнів.

Отже, формування загальнокультурної грамотності учнів у процесі навчання англійської мови потребує розроблення спеціальної методики й упровадження її в освітній процес, що й спонукало до вибору теми дослідження:

«Формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад, розробленні ефективної методики формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Визначити понятійно-термінологічний апарат проблеми дослідження;
2. Обґрунтувати лінгводидактичні засади формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування;
3. Здійснити студіювання програм і підручників з англійської мови в контексті аналізованої проблеми;
4. Розробити методику формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування.

Об'єкт дослідження – процес навчання англійської мови в 10 класі профільної школи.

Предмет дослідження – зміст, методи, засоби формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування.

Для розв'язання поставлених завдань застосовувались такі **методи**:

- теоретичне вивчення та аналіз наукової літератури з проблеми дослідження задля з'ясування сутності понять: «грамотність», «загальнокультурна грамотність», «загальнокультурна компетентність», «спілкування», «ситуативне спілкування»;
- теоретичний аналіз науково-методичної літератури щодо розкриття лінгводидактичних засад формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування;
- вивчення стану проблеми формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування у шкільній практиці;
- емпіричні – спостереження, опитування, тестування для визначення рівня сформованості загальнокультурної грамотності учнів профільної школи;

– статистичні – методи математичної обробки та кількісного аналізу отриманих даних.

Практична значущість: результати дослідження можуть бути використані вчителями для підготовки до уроків англійської мови, а також викладачами та студентами філологічних факультетів під час вивчення методики навчання іноземної мови в профільній школі.

Наукова новизна дослідження полягає у створенні методики формування загальнокультурної грамотності, розробленні системи завдань і вправ для учнів профільної школи.

Джерельну базу дослідження становлять: нормативно-правові акти України, якими визначено необхідність формування загальнокультурної грамотності учнів – Закон України «Про освіту» [21], Закон України «Про повну загальну середню освіту» [22], Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.) [17], «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» [42], Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи [46], новий Державний стандарт освіти [16]; інтерпретаційні джерела науково-теоретичного характеру, представлено словниково-довідковими виданнями, науковими працями (монографії, дисертації, автореферати) та окремими публікаціями, розміщеними на сторінках вітчизняної педагогічної періодики.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження було розглянуто на: засіданнях кафедри англійської філології Криворізького державного педагогічного університету (2021–2022 рр.); студентських науково-практичних конференціях та семінарах.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 79 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок, із них 72 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС СИТУАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ

1.1. Поняття «загальнокультурна грамотність» у науковій літературі

Становлення нової освітньої парадигми в Україні відбувається в умовах стрімкого розвитку глобальної інтеграції у світове співтовариство, зростання впливу етнічного фактору на процеси збереження цілісності національної державності, втрати духовних пріоритетів і прагматизації суспільних відносин. У такій соціокультурній ситуації рівень цивілізованості суспільства залежить від якості системи освіти як такої складової його духовного життя, де закладається фундамент майбутньої розбудови стабільної держави, культури і виробництва, визначаються перспективи міжетнічних і громадянських відносин [68, с. 3].

Зазначена ідея відображена в Законі України «Про освіту» [21], Законі України «Про повну загальну середню освіту» [22], Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.) [17], «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» [42] та ін.

Гуманізація та гуманітаризація сучасної освіти актуалізують культурологічну (загальнокультурну) складову програм усіх шкільних предметів. «Такий підхід сприяє тому, що особистість має змогу усвідомити себе як частину нескінченної та безмежної світової культури. Пізнання глибин власної душі в такому разі відбувається на основі діалогу культур, що забезпечує можливість пізнати себе в своїй власній культурі, примножуючи культуротворчий досвід людства» [30, с. 4].

На важливості культурологічного підходу в освіті наголошує В. Кремень. Науковець зазначає, що «суспільство стає людиноцентристським. Індивідуальний розвиток особистості за таких умов стає, з одного боку, основним показником прогресу, з другого – головною передумовою подальшого розвитку суспільства. Відтакнайпріоритетнішими сферами в XXI

ст. стають наука як сфера, що продукує нові знання, та освіта як сфера, що олюднює знання і, насамперед, забезпечує індивідуальний розвиток людини» [29, с. 6].

Перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства зумовлює необхідність перебудови всієї системи освіти, зміну знаннєвої парадигми освіти на парадигму гуманістичну. Знаннєва парадигма – «парадигма знання, уміння, навички», орієнтована на передачу вчителем учням раціональних знань, умінь, навичок. Постійне зростання обсягів інформації унеможлиблює повноцінну реалізацію знаннєвої парадигми освіти. В умовах сьогодення пріоритетною є гуманістична парадигма, згідно з якою успішне навчання ґрунтується на внутрішній мотивації здобувача освіти, а не на примусі, тому головним завданням педагога є підтримка і сприяння самовизначенню, саморозвитку та самоактуалізації особистості. Гуманістична парадигма – парадигма культуровідповідності і культуротворчості освіти, орієнтована на освоєння усіма суб'єктами освітньо-виховного процесу гуманітарних і культурних цінностей.

У зв'язку з докорінними перетвореннями, що відбуваються в сучасному суспільстві, не тільки зростає роль освіти, але й змінюються її функції, які полягають у перенесенні акцентів із системи знань на особистість учня, розвиток його духовних, моральних та творчих здібностей.

У сучасних умовах школа повинна забезпечити формування й розвиток інтелектуальної, творчої, ініціативної особистості, здатної жити у принципово нових умовах, реалізувати себе в житті, бути успішною і сприяти розвитку суспільства. Це потребує створення умов для саморозвитку, самореалізації особистості, а останнє неможливе поза формуванням загальнокультурної грамотності.

Для більш глибокого розуміння означеної проблеми є потреба у визначенні дефініцій «культура», «грамотність».

У термінологічному словнику з культурології зазначено, що «культура» (від лат. *cultura* – обробіток, культивування землі, шанування, догляд, освіта) –

сукупність практичних матеріальних і духовних надбань суспільства й людини, що втілюються в результатах продуктивної діяльності [64]

У вузькому розумінні культура – сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їх функціонування (школи, вищі навчальні заклади, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо). Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень опанування якоюсь галуззю знань або діяльністю (культура виробництва, праці, мови; правова, моральна, естетична культура, культура побуту тощо). Джерело культури – суспільна праця, здатна практично й духовно перетворювати дійсність і власне людину» [64, с. 61–62].

Н. Бібік розглядає культуру як «сукупність усіх видів перетворювальної діяльності людини і суспільства, а також результатів цієї діяльності, що втілилися в матеріальних і духовних цінностях» [8].

Джерелом формування загальнокультурної грамотності виступають культурні надбання української нації та усього людства як сукупність загальнолюдських норм і цінностей.

Під «*грамотністю*» спочатку розумілася базова здатність читати і писати. У цьому зв'язку термін виявився досить неясним і неоднозначним. Сьогодні слово «грамотність» широко використовується для позначення наявності навичок і базових знань у певній предметній області.

У Державному стандарті базової середньої освіти зазначено, що «метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу» [16].

У Державному стандарті базової середньої освіти визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на основі компетентнісного підходу. До ключових компетентностей належить «культурна компетентність, що передбачає наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів; здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва» [16].

У Державному стандарті базової середньої освіти, *загальнокультурна грамотність* розглядається як здатність аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, розуміти твори мистецтва, формувати власні смаки, висловлювати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва.

Загальнокультурна грамотність особистості забезпечується розвитком її загальнокультурної компетентності.

О. Крутенко зазначає, що «компетентність – це набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці» [30, с.5].

А. Хуторської стверджує, що «компетентність є сферою відносин, що існують між знанням і дією в людській практиці» [9]. Науковець вважає, що компетентності у навчанні:

- є відображенням соціального замовлення на мінімальну підготовленість молодих громадян для повсякденного життя в навколишньому світі;
- є умовою реалізації особистісних сенсів учня в навчанні, засобом подолання його відчуження від освіти;
- задають реальні об'єкти навколишньої дійсності для цільового комплексного використання знань, умінь і способів діяльності;
- задають мінімальний досвід предметної діяльності учня, необхідний для

надання йому здатностей та практичної підготовленості по відношенню до реальних об'єктів дійсності;

- присутні в різних навчальних предметах та освітніх галузях;
- дозволяють пов'язати теоретичні знання з їх практичним використанням для рішення конкретних задач;
- являють собою інтегральні характеристики якості підготовки учнів і засоби організації комплексного особистісного й соціально значущого освітнього контролю [9].

У матеріалах дискусій, що були організовані у рамках проекту ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний – рівному» (2004 р.) зазначено, що загальнокультурна компетентність стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства в усіх її аспектах та передбачає формування культури міжособистісних відносин, оволодіння світовою та вітчизняною культурною спадщиною, принципи толерантності, плюралізму і дозволяє особистості:

- аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки і культури;
- орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства;
- застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії;
- знати рідну й іноземні мови, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури, інтерактивно використовувати рідну й іноземні мови, символіку та тексти;
- застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, розроблення й реалізацію стратегій і моделей поведінки та кар'єри;
- опановувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних відмінностей між народами, різноманітності світу, людської цивілізації [30, с. 5–6].

У Концепції Нової української школи визначено десять ключових

компетентностей. Формування загальнокультурної грамотності є однією із ключових компетентностей – загальнокультурної компетентності, що передбачає обізнаність та самовираження у сфері культури.

Формування загальнокультурної грамотності сприяє тому, що особистість має можливість усвідомити себе як частину нескінченної та безмежної світової культури. Саме в процесі культурологічної підготовки може відбуватися діалог людей, націй, народів; особистості і суспільства; людини і природи; людини і людини [30].

О. Крутенко визначає загальнокультурну компетентність як здатність учня аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності [30, с. 5].

На думку науковця, загальнокультурна компетентність проявляється як складне особистісне утворення, яке охоплює знання та орієнтації на цінності національної і світової культури, а саме: повагу до традицій, злагоду між людьми, толерантність та уміння почути й зрозуміти інших.

Загальнокультурна компетентність забезпечує здатність орієнтуватися на загальнолюдські цінності у власній поведінці та міжособистісних стосунках [30, с. 6].

Н. Крупко стверджує, що «загальнокультурна компетентність дозволяє особистості аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільств» [30, с. 58], «загальнокультурна компетентність стосується усіх аспектів розвитку культури особистості» [30, с. 59].

О. Єгоршина визначає загальнокультурну компетентність як комплексну властивість, що об'єднує у своїй структурі інформаційний, операційно-діяльнісний, аксіологічний та креативний компоненти [36, с. 211].

О. Лебедев вважає загальнокультурну компетентність складовою загальної

освіченості школяра разом із функціональною грамотністю. На його думку, загальнокультурна компетентність утілюється в здатність учнів пояснювати явища дійсності, вільно орієнтуватися в світі культурних цінностей, у важливих проблемах суспільного життя (сутності проблем, причинах виникнення, думках щодо розв'язання), здатність орієнтуватися в світі соціальних, моральних, естетичних цінностей [36, с. 211–212].

Н. Конасова вважає загальнокультурну компетентність показником освіченості учня загальноосвітньої школи [36, с. 212].

С. Мельник розглядає загальнокультурну компетентність як інтегроване новоутворення особистості, що виступає сформованим результатом засвоєння системи знань про світ культури у сукупності з відповідними вміннями, цінностями, ставленнями. Науковець пропонує структуру загальнокультурної компетентності підлітків представити у вигляді взаємопов'язаних компонентів – емоційно-ціннісного, когнітивного, операційно-поведінкового та особистісного [38].

Структура загальнокультурної компетентності підлітків, запропонована С. Мельник [38], і яка, на думку науковця, засвідчує рівень загальнокультурної грамотності учнів, наведена нами у таблиці 1.1.

Сформована загальнокультурна компетентність свідчить про те, що людина має певні морально-особистісні якості, які допомагають їй правильно визначати роль культури, орієнтуватися в її продуктах, узгоджувати власну поведінку з загальноприйнятими моральними нормами і культурними цінностями [38].

Таблиця 1.1.

Структура загальнокультурної компетентності підлітків

Компоненти	Показники
Емоційно-ціннісний компонент	– визнання культурних цінностей як власних ціннісних пріоритетів; – відчуття емоційного задоволення від високохудожніх творів мистецтва;

	<ul style="list-style-type: none"> – вияв поважливого ставлення до об’єктів національної та світової культури; – вияв прагнення до розбудови поважливих взаємин з людьми; – наявність потреби в постійному підвищенні свого культурного рівня; – відпрацювання усвідомленого ставлення до різних об’єктів культури; – наявність сформованих високоестетичних смаків; – вияв прагнення жити за законами краси
Когнітивний компонент	<ul style="list-style-type: none"> – знання про роль культури в житті людства, провідні цінності національної та світової культури, основні тенденції її розвитку; – знання про кращі досягнення національної та світової культури (шедеври мистецтва, досягнення науки тощо); – знання про національні традиції свого народу та інших етносів як відображення їхнього культурного розвитку; – знання рідної мови; – знання про правила культурної поведінки в суспільстві та норми взаємовідносин між людьми; – знання про способи засвоєння основних досягнень культури, шляхи підвищення свого культурного рівня
Операційно-поведінковий компонент	<ul style="list-style-type: none"> – уміння здійснювати культурно-творчу діяльність різних видів (у галузі мистецтва, техніки тощо); – уміння самостійно освоювати феномени культури; – уміння розбудовувати взаємодію з іншими людьми на засадах поваги й толерантності; – уміння адекватним чином діяти у світі культури, вирішувати життєві проблеми на основі врахування її норм; – уміння відстоювати свою позицію стосовно досягнень культури, вести боротьбу з відхиленнями поведінки людей від норм культури; – уміння своєчасно й адекватно змінювати свою поведінку відповідно до прийнятих у суспільстві вимог; – уміння дотримуватись правил етикету
Особистісний компонент	гуманізм, громадянськість, чесність, гідність, відповідальність, толерантність, тактовність, доброзичливість, комунікабельність

А. Ярош стверджує, що «загальнокультурна компетентність стосується сфери розвитку особистості та суспільства у всіх її аспектах, що передбачає передусім формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, принципи толерантності,

плюралізму і дозволяє особистості аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися у культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства, застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії, знати рідну й іноземну мови, символіку та тексти, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розроблення та реалізації стратегій і моделей поведінки та кар'єри, опановувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу» [71, с. 60].

О. Крутенко стверджує, що «разом з пізнанням та осмисленням значення матеріально-духовних цінностей відбувається процес набуття нею школярами досвіду морально-ціннісного ставлення до самого себе як особистості, до оточуючих, до навколишнього світу, до минулого і майбутнього. З огляду на це можна говорити про надзвичайно важливе значення сформованої та розвиненої загальнокультурної компетентності. Адже загальна культура є тим чинником, який сприяє емоційній поліфонічності людини, в якій би сфері вона не працювала. Крім того, здатність розуміти загальнолюдські цінності в усіх їхніх проявах активізує інтелектуальну сторону діяльності особистості» [30, с. 9].

Заслуговує на увагу позиція Н. Крупко: «Загальнокультурна компетентність стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства в усіх її аспектах, що передбачає передусім формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, введення та закріплення принципів толерантності, плюралізму, що дозволяє особистості аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки і культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства, застосовувати засоби і технології інтеркультурної взаємодії; застосовувати навички мовлення та мовленнєві норми» [31, с. 59–60].

В основу свого дослідження ми взяли визначення, яке подають О. Малихін та І. Гриценко, котрі стверджують, що «загальнокультурна компетентність – це інтегрована властивість особистості, зумовлена освоєнням світової й національної культурної спадщини, що спонукає учня до активного використання культурних еталонів і цінностей у повсякденній взаємодії з оточенням, стимулює прояв розсудливості й толерантності, у тому числі – при розв’язанні навчальних, пізнавальних, міжособистісних проблем» [35, с. 197].

На думку науковців, «ця компетентність дає особистості можливості:

- аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства;

- застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії;

- знати рідну й іноземні мови, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури, інтерактивно використовувати рідну й іноземні мови, символіку та тексти;

- застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розроблення й реалізації стратегій і моделей поведінки та кар’єри» [35, с. 187].

Аналіз низки наукових джерел дозволяє узагальнити структуру загальнокультурної компетентності.

Ми також поділяємо погляди дослідниці О. Квітки і вважаємо, що структура загальнокультурної компетентності «охоплює чотири складники:

- культурне знання про особливості, історію, цінності, вірування та поведінку іншої етнічної або культурної групи;

- культурне усвідомлення, розуміння інших груп, здатність бути відкритим до ідеї зміни культурних установок;

- культурну чутливість – знання того, що існують відмінності між культурами та здатність не присвоювати значимість цим відмінностям (краще або гірше, правильно чи неправильно). Внутрішній конфлікт (внутрішньоособистісний, міжособистісний та організаційний), зокрема, часто

виникає через цей аспект;

– культурну компетентність, що об'єднує попередні три складові та додає оперативну ефективність особистості. Компетентна в культурному плані людина здатна привнести у власну систему особистісних якостей безліч різних моделей поведінки, підходів і стратегій та ефективно працювати в міжкультурному середовищі для досягнення кращих результатів» [23, с. 16].

Загальнокультурна компетентність є базовою для особистості, котра формується протягом усього життя та допомагає особистості в набутті нових компетентностей, які, у свою чергу, надають змогу йому розвиватися й досягати нових висот у власному становленні. Формування загальнокультурної компетентності учнів має можливість залучати їх до культурної діяльності, яка сприяє збагаченню знань про культуру, трансформацію цих знань у морально-естетичні переконання, норми та принципи духовного життя, у вміння та навички творчої діяльності. Отже, інтеграція культури в освіту й освіти в культуру здійснюється за допомогою цілеспрямованого процесу формування загальнокультурної компетентності.

1.2. Ситуативне спілкування як методична проблема

Сучасна система мовної освіти, профільної зокрема з-поміж ключових завдань виокремлює формування всебічно розвиненої особистості, здатної комунікувати з репрезентантами інших культурних спільнот у спонтанних побутових і професійних ситуаціях спілкування. Відтак, зростаюча потреба у співпраці та обміні професійним і культурним досвідом між країнами та народами надає процесу навчання ситуативної спрямованості, а ситуативне спілкування стає ключовим засобом послуговування мовним і культурним матеріалом.

Ситуативний метод як один із найбільш ефективних альтернативних методів навчання іноземної мови сприяє не лише засвоєнню учнями мовних знань, розвитку їх мовленнєвих умінь та навичок, мовних здібностей, а також

реалізації виховної, навчальної та розвивальної функцій навчання та формуванню світогляду.

Питанню використання ситуативного методу навчання приділяють багато уваги зарубіжні науковці: Дж. Річардс [76], Т. Роджерс [77], С. Теодор [77] та ін., а також вітчизняні лінгвісти: Ф. Бацевич [4], Т. Голосова [11], А. Загнітко [14], О. Карп'юк [57], О. Козаченко [25], І. Лобачук [33], О. Лозова [34], С. Ніколаєва [44], Л. Паламар [48] та ін.

О. Карп'юк зазначає, що «сучасна концепція навчання іноземних мов має гуманістичну спрямованість, окреслює персональний підхід до учнів, самостійну роботу в ході навчання, максимальне створення та впровадження мистецьких задумів викладача. Методичним шаблоном на сьогодні є комунікативно-спрямований метод навчання іноземних мов. Ситуативність – єдиний з найголовніших канонів комунікативно-орієнтованого навчання» [57, с. 12].

О. Карп'юк [57], О. Козаченко [25], І. Лобачук [33] зазначають, що ситуативність на уроці може суттєво підвищувати мотивацію та активну діяльність школярів. Вправи, які створюються на ситуативній основі, підсилюють мотиви учнів у діалогах, читанні, аудіюванні та на письмі.

Дослідники визначають *ситуацію* як штучно створену обставину, яка викликає потребу говорити. *Навчальна ситуація* – це спеціально створена педагогом ситуація з мотивованою настановою учня на говоріння.

О. Козаченко вважає «*ситуацію* – основою виникнення смислових взаємозв'язків висловлювань у діалозі і зазначає, що перебіг діалогу регулюється ситуацією» [25, с. 73].

Дійти такого висновку науковцю дозволив «аналіз ситуації як методичної проблеми. Мовленнєва діяльність відзначається важливими мовними параметрами. Здатність людини до здійснення мовленнєвої діяльності розглядається передовсім як здатність формувати висловлювання, що відповідають певним ситуаціям (Гак, 1998) [9]. Мова є сукупністю усіх висловлювань в усіх ситуаціях (Паламар, 1997) [48]. Передбачається, що достатньо лише одного речення аби можна було у загальних рисах визначити

ситуацію (Алхазішвілі, 1974) [1]. Здатність ситуації впливати на структуру окремих форм усного мовлення виражається у неповноті та ситуативності, наприклад, діалогічного мовлення. Саме тому речення у живому розмовному мовленні можуть перериватись (Стернін, Бабенко, 2005) [62].

Структура тексту визначається низкою екстралінгвістичних факторів, пов'язаних із об'єктом мовлення, а також мовленнєвою ситуацією (Голосова, 2002) [11]. Окремі лінгвісти вказують на важливість урахування соціальних і історичних чинників, які, на їхнє переконання, суттєво впливають на характер праці (Загнітко, 2011) [14]. Говорячи про процес навчання іноземної мови, підкреслюється, що і факти слід викладати у зв'язку з реальними предметами та ситуаціями (Ніколаєва, 2012) [44]. Використання конкретної ситуації у навчанні значно пришвидшує час реакції на висловлювання іноземною мовою (Лозова, 2010) [34]. Надаючи мовленню учнів ситуативний характер, викладач полегшує процес мислення (Беляєв, 1965) [6]. Залежно від ситуації мовець обирає той чи той шлях формування висловлювання, а відповідно, скористатися тією системою операцій, які за даних обставин швидко, повною мірою та безпомилково забезпечують формування мовленнєвого повідомлення (Леонтьєв, 2019) [32]. Відповідні розумові функції та емоційні процеси належать до елементів мовленнєвої ситуації (Алхазішвілі, 1974) [1]. Наведені положення дозволяють усвідомити важливі для методики критерії розуміння ситуації та її місця у процесі навчання» [25, с. 74].

О. Козаченко наголошує, що формуванню в учнів якісних навичок практичного володіння живим розмовним мовленням сприяє впровадження системи навчання діалогічного мовлення. Формування висловлювань відповідно до певних ситуацій свідчить, на думку науковця, про здійснення мовленнєвої діяльності. Дослідник зауважує, що ситуація як екстралінгвістичний фактор впливає на структуру мовлення, що ситуація може навіть розглядатися в якості методичної категорії, а ситуативність забезпечує такі параметри як ефективність, дієвість та економічність у навчанні іноземної мови.

На думку науковця, під час використання діалогу у будь-якій ситуації і на будь яку тему, учень одночасно є ініціатором і реагентом бесіди. Саме використання діалогу у будь-якій ситуації і на будь-яку тему дозволяє забезпечити розвиток комунікативних умінь учня, а саме уміння перейти від елементарного, побутового до інтелектуально-побутового ускладненого діалогу, від спілкування між вчителем і учнем через комбіновані бесіди до бесіди між групами учнів, від коротких до розлогих реплік, від запитання до дискусії.

Дослідник наголошує, що саме аудіо-лінгвальний підхід до навчання забезпечує засвоєння іноземної мови в умовах реальних ситуацій, що саме ситуації є основою для навчання. Хоча при цьому О. Козаченко зауважує, що практика застосування аудіо-лінгвального підходу вказує на окремі його недоліки, як-от: широке використання наочних засобів (відео, фотографії, що представляють конкретні ситуації), які створюють лише уявні обставини і не завжди спонукають учнів до висловлювань. Саме тому необхідно дбати про природну невимушену ситуацію, оскільки це ті реальні обставини в яких може відбуватися розмова. Уявна ситуація не може бути створена, лише включення в освітній процес реальних ситуацій спілкування забезпечує динаміку мовлення.

І. Лобачук зазначає, що *«ситуативний метод (Situational Language Learning) базується на структурному уявленні про мову. Важливу роль в навчанні, згідно з Situational Language Learning, відіграють не тільки психічні процеси, але й емоції та відчуття. Головна увага зосереджена передусім на навчанні, а не на викладацькій діяльності. Самі учні вирішують, що саме вони будуть вивчати. Метод базується на припущенні, що повний розвиток мовної компетенції є можливий тільки в тому випадку, коли учень спроможний виразити те, що справді хоче сказати»* [33, с. 12].

Ситуативний метод (Situational Language Learning – SLL) характеризується двома основними ознаками:

– фокус на словниковий запас і читання;

– аналіз англійської мови та класифікації його головних граматичних структур у шаблонах речень (також називають ситуаційними таблицями) допомагають учням застосовувати граматичні правила.

Для ситуативного методу (Situational Language Learning – SLL) характерні наступні процеси:

1. Акт отримання знань або матеріалу.
2. Повторення, щоб закріпити ці знання або матеріал у пам'яті.
3. Використання знань та вмінь на практиці.

Цілі ситуативного методу (Situational Language Learning) передбачають влучне використання словникового запасу та граматичних правил, щоб досягти практичної майстерності чотирьох базових навичок. Учні повинні тренувати правильну вимову та використання граматики. Кінцевою метою є оперативно і точно реагувати в мовних ситуаціях, бездоганно володіючи основними структурами та шаблонами речення. Ситуативне навчання передбачає занурення учнів у певну ситуацію, де вони можуть знаходити практичне застосування своїх знань. В основі даної методики лежить ситуативне моделювання – моделювання конкретних ситуацій, під час взаємодії з якими учасник засвоює матеріал, здійснює вибір, приймає особистісні рішення [33, с. 25–26].

І. Лобачук наголошує, що ситуативне моделювання дозволяє учаснику перевірити моделі власної поведінки, свої реакції в певних життєвих обставинах. Ситуативне моделювання дає сильний поштовх розвитку групового процесу, коли кожен учасник, переживший і осмисливший ситуацію, прагне до спілкування, хоче поділитися своїми переживаннями з іншими членами групи, обговорити інші моделі поведінки, почути роздуми та зауваження інших учасників ситуації.

Методика ситуативного моделювання сприяє творчому спілкуванню, набуттю навичок співпраці в колективі та формуванню відчуття відповідальності за виконання завдань, вмінню будувати аргументовану відповідь, ефективному та швидкому засвоєнню лексичного та граматичного матеріалу, комунікативній

спроможності в усній і писемній мові.

І. Лобачук також звертає увагу на те, що «одним із аспектів комунікації є ситуативність, що розглядається як засіб мовленнєвої стимуляції і як умова розвитку мовленнєвих навичок. При цьому під «ситуацією» слід розуміти систему взаємовідносин співрозмовників, яка відбивається в їх свідомості. Одним з шляхів створення комунікативної ситуації є рольові ігри, котрі сприяють реалізації міжособистісного спілкування учнів під час організації освітньо-виховного процесу. Рольові ігри, що моделюють реальні умови міжособистісного спілкування, дають змогу практично застосовувати отримані у процесі навчання знання, тому рольові ігри варто розглядати як основну форму контролю з перевірки сформованості комунікативних навичок і умінь, готовності та здатності до міжкультурного спілкування. Учасники гри беруть на себе виконання певних ролей і відповідно до цих ролей колективно у процесі навчально-ігрової діяльності розв'язують проблемні ситуації, що передбачені у сценарії рольової гри, яка відкриває великі можливості для ефективної взаємодії вчителя й учнів, продуктивної форми їхнього спілкування, мотивація якого підтримується елементами змагання та зацікавленості грою» [33].

Отже, аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що для досягнення освітніх цілей навчальні ситуації необхідно добирати та планувати відповідно до інтересів, вимог та мовної підготовки учнів. За допомогою вчителя учень має змогу наполегливо разом з однолітками вивчати іноземну мову, набувати знань, умінь, навичок. Ці навички включають навички вимови, виразу та словникового запасу, а також навички граматично складати правильно речення. Кожен урок має базуватися на загальнопедагогічних принципах навчання іноземної мови (наочність, систематичність і послідовність, доступність, тощо), та методичних принципах (спрямованості, орієнтації на індивідуальність, новизну).

Доцільно в освітньо-виховному процесі використовувати: навчальні ситуації, голосову зарядку, ігри, у тому числі рольові ігри, розмови на теми, що стосуються інтересів учнів, їх життєвого досвіду та оточення.

Ситуації спілкування, що створюються на уроці, необхідно наблизити до тих, які найчастіше трапляються у повсякденному житті учнів. Вони будуть їм зрозумілі і не будуть потребувати додаткового пояснення.

Для цього в такі ситуації вводиться щось нове, щоб середовище для спілкування могло змінюватися кожного разу.

Також є чудова можливість підвищити ефективність з самого початку уроку. Учні повинні зосередитися на темі бесіди, що дасть їм змогу і можливість уважно слухати, обмірковуючи, як вони відповідатимуть на запитання.

Можна навести приклад розмови з учнями на початку уроку. (тема «Inventors and Inventors»):

T: Do you like listening to the radio, (watching TV, working, with computer)?

P: Yes, I do.

T: Do you know when, where and how TW, (radio) was invented? The reason I asked you the second question is that today we are going to speak about inventors.

Програвання таких ситуацій не тільки забезпечить формування граматичної та лексичної автоматизації, але й сприятиме поступовому переходу до більш різноманітного й активного мовлення з евристичними елементами.

Отже, під час організації навчання необхідно дбати про ситуативне підґрунтя з метою збільшення мотивів учнів говорити, читати, слухати або писати іноземною мовою. Ситуативність в якості принципу пояснює, що все навчання говорінню формулюється на базі і за допомогою ситуацій.

Є. Пассов зазначав, що «для навчання говорінню необхідно організувати мовленнєвий матеріал навколо ситуації як системи взаємовідносин співрозмовників; змістовною стороною ситуацій слід вважати проблеми, відповідні інтересам даної категорії учнів. Мовний матеріал необхідно з самого початку його засвоєння пов'язувати з ситуацією; для цих цілей служить ситуативна презентація матеріалу» [51, с. 21].

О. Багрянцева, С. Гапонова зазначають, що ситуативність на уроці може суттєво підвищувати мотивацію та активну діяльність школярів. Вправи, які

створюються на ситуативній основі, підсилюють мотиви учнів у діалогах, читанні, аудіювання, та на письмі [2; 10].

«Спілкування (*communication*) – універсальна форма активності суб'єкта; встановлення й розвиток взаємодії та взаємовпливу суб'єктів, міжособистісні відношення у процесі яких відбувається взаємодія та взаємообмін інформацією. Особливістю спілкування є те, що в цьому процесі активність однієї особистості зустрічається з активністю іншої особистості, частіше всього кількох або багатьох людей водночас. При цьому суб'єкт не тільки розуміє себе, але й розуміє інших, а також те, як вони розуміють його» [61, с. 175].

Ситуативне спілкування є основою методу ситуативного навчання, яке ефективно використовується в процесі вивчення іноземних мов.

Загальновідомо, що з середини 19 століття у Європі поширився рух реформи (The Reform Movement), який заклав основи для розвитку нових шляхів навчання. «У 1920-х та 1930-х роках були систематизовані принципи, які заклали фундамент британського підходу до викладання англійської мови як іноземної. Подальший їх розвиток заклав основи ситуативного навчання мови (Situational Language Teaching), основним принципом якого є твердження, що *мова повинна вивчатись ситуативно*, тобто лексичні одиниці та граматичні конструкції потрібно пояснювати в ситуаціях ідентичних або схожих до ситуацій з повсякденного життя. Вперше термін «ситуативний підхід» був використаний британським лінгвістом Hornby у заголовках до ряду статей, присвячених вивченню англійської мови. Ситуативний метод визначається та обґрунтовується теорією структуралізму, адже використання тих чи інших лексичних та граматичних структур зумовлене певною розмовною ситуацією. Лінгвіст Hornby стверджує, що будь-який мовний акт існує в контексті певної ситуації, в рамках однієї з сфер діяльності. Британські лінгвісти J. R. Firth, A. Halliday підкреслювали, що мова – феномен, в якому значення, контекст та ситуація тісно взаємопов'язані. Ключовим поняттям даного методу є ситуація, яка за визначенням вченого Pittman полягає у використанні конкретних

предметів, зображень, реалій, які разом з жестами та діями створюють необхідне підґрунття для застосування певної мовної конструкції [9].

Головною метою навчання англійської мови у загальноосвітніх навчальних закладах є засвоєння учнями програмного мовного матеріалу з метою оформлення або розуміння висловлювань у процесі спілкування на рівні, визначеному стандартом. Для цього учням необхідно зрозуміти і засвоїти комунікативні функції засобів спілкування для їх конкретного вживання у відповідних мовних ситуаціях, уміти самостійно відбирати саме ті мовні і мовленнєві засоби, які є оптимальними для реалізації комунікативного наміру та адекватними в соціально-функціональному плані у сфері спілкування [2].

«Метод ситуативного навчання передбачає використання на уроках англійської мови ситуацій з повсякденного життя, що дає можливість змодельовати цілісний контекст реального спілкування з поєднанням мовленнєвих і немовленнєвих дій, вербального й невербального спілкування, візуальної та звукової репрезентації змісту і форм.

Метод ситуативного навчання передбачає створення комунікативної ситуації. *Комунікативна ситуація* – це ситуація мовленнєвого спілкування двох та більше людей.

В. Пруняк, Л. Пруняк зазначають, що комунікативна ситуація має певну структуру. Її складовими є: адресант; адресат; стосунки між адресантом та адресатом та зв'язана з цим тональність спілкування (офіційна – нейтральна – дружня); мета спілкування; засоби спілкування (мова чи її підсистема – діалект, стиль, а також невербальні засоби – міміка, жести); спосіб спілкування (усний/письмовий, контактний/дистантний); місце спілкування [56].

На жаль, в багатьох підручниках англійської мови для загальноосвітніх шкіл переважають вправи на оволодіння мовними конструкціями у відриві від комунікативної ситуації та функцій у мові. Мало вправ і у функціональній граматиці, які б забезпечували тренування учнів у використанні мовних явищ у зв'язку з конкретною комунікативною ситуацією. Все це призводить до того, що

в учнів виробляється далекий від комунікативного стереотип поведінки, створюються психологічні бар'єри для спілкування, які рідко вдається подолати.

В основі ситуативного підходу лежить ігрова стихія, а центральною фігурою цих ігрових ситуацій є виконавець, тобто учень, який у ході реалізації мовленнєвих дій повинен використовувати всі свої розумові та психофізичні ресурси: мислення, пам'ять, уяву, емоції, волю (важливий фактор ситуації, коли мова стає засобом досягнення мети), голос (він буде змінюватися і залежатиме від поставленої мети), міміку, жести, паузи, тобто все те, що робить мову живою. І при цьому учень – виконавець ролі – буде вчитися діяти, вчитися спілкуватися. Такий підхід до навчання мовленнєвої дії добре узгоджується із задачами подолання психологічних труднощів, перш за все сором'язливість, ніяковості, психічного напруження, невпевненості, які заважають процесу спілкування, тим більше – іноземною мовою» [2, с. 2].

«Навчальні ситуації (реальні, уявні, ігрові) є дієвим стимулом для використання конкретної лексики та певних граматичних конструкцій. Будь-яка навчальна ситуація повинна включати: інструкцію (мовленнєвий стимул, опис обставин, у яких має виникнути мовленнєва реакція) та зразок передбаченої реакції (на рівні реплік співрозмовників чи невеликого зв'язного висловлювання). Навчальні ситуації потрібно підбирати й планувати для досягнення певних цілей з урахуванням інтересів, запитів та мовленнєвої підготовки учнів. Для наближення до життя створюваних на уроці ситуацій, необхідно підбирати такі з них, які відбуваються в повсякденному житті учнів, є зрозумілими для них і не вимагають додаткових пояснень. Для цього в ситуацію як систему взаємовідносин потрібно вводити щоразу нові обставини.... Слід починати від простих ситуацій, які можна легко уявити, а потім переходити до складних, враховуючи рівень мовної підготовки та загального розуміння учнів.... Учень повинен відчувати, що йдеться про потрібні й реальні ситуації» [2, с. 3].

Наведемо окремі приклади завдань.

На початковому етапі навчання вводиться структура **to have got** до нового лексичного матеріалу, наприклад, з теми «Сім'я»: *a mother, a father, a sister, a brother, a grandfather, a grandmother*. Учитель, познайомивши учнів з новими словами, відразу пропонує таку ситуацію: «Уявіть собі, що ви нещодавно познайомились з новим сусідом. Він просить вас розповісти про себе. Ви хочете розказати йому про свою сім'ю». Далі вчитель наводить приклад: «*I have got a mother. I've got a father. I've got a brother*». Вправа повторюється з кожним учнем.

Незважаючи на те, що дана вправа починається з ознайомлення з новим лексичним та граматичним матеріалом, вона має ознаки й умовно-мовленнєвої вправи: у ній міститься мовленнєва задача, відпрацьовується певна граматична структура, яка засвоюється паралельно з її функцією в мові. Крім цього, у даній вправі спостерігаються, хоч і частково, ознаки справжньої комунікації: наявність поза мовленнєвої задачі «Я хочу розповісти про свою сім'ю», присутність уявного співрозмовника.

Подібних ситуацій (і при цьому найрізноманітніших) повинно бути стільки, скільки потрібно для міцного становлення мовленнєвої навички. Так, продовжуючи засвоювати структуру **to have got**, учитель може запропонувати такі ситуації: «Уяви собі, що в клас прийшов новий учень. Він просить тебе розказати ваш розклад уроків» (*On Monday we have got Literature, Mathematics, English and Music...*); «Уяви, що в тебе є товариш по листуванню у Великобританії. Ви тільки розпочали переписуватись, до того ж не бачили ніколи один одного. В одному з листів він просить розповісти, як ти виглядаєш» (*I have got blue eyes. I've got long*).

Наведені вище вправи є такими, в яких роль учнів ще не є мовленням у повному розумінні цього слова. Це лише імітація мовлення, але в її процесі учень може проявити свої індивідуальні якості, ініціативу.

Становлення мовленнєвої навички залежить, як уже зазначалося вище від кількості та різноманітності ситуацій, а також від умілого підключення даної структури та лексичних одиниць до наступного програмного матеріалу. Так, після засвоєння граматичної структури **to have got**, учитель пояснює утворення

запитальних речень з даною структурою і пропонує наступну ситуацію «Уяви, що мама доручила тобі купити до нового навчального року все необхідне в крамниці канцелярських товарів. Ти приходиш в магазин і запитуєш у продавця, чи в них є потрібні тобі речі. (e.g. *Have you got pens? Have you got rulers?*).

Для закріплення вивченого матеріалу вчитель може запропонувати вже складніші ситуації, в яких потрібно поєднати щойно опрацьований матеріал з вивченим раніше. «Твій товариш просить тебе розповісти про свого домашнього улюбленця». Ти розпочинаєш: «I've got a parrot. It's very funny. It's got little eyes and a long tail. It's green...». Якщо раніше структура **to have got** була об'єктом уваги учня, то в ситуаціях з підключення її до іншого програмного матеріалу вона поступово стає операцією, тобто починає автоматично функціонувати у мовленні учня.

Використання різноманітних ситуацій забезпечить не лише формування граматичних та лексичних автоматизмів, але й буде сприяти формуванню загальнокультурної компетентності учнів, поступовому переходу до мовлення більш варіативного, ініціативного з елементами евристичності [9].

Таким чином, застосування ситуативного методу на уроці, стимулюватиме учнів до комунікативно мотивованого і активного виконання потрібних мовленнєвих дій. Різноманітні ситуації приносять радість, цікавість у колективну діяльність, створюють важливі передумови успіху як у навчальній, так і виховній роботі.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє зробити висновок про те, що *ситуативне спілкування* – це форма взаємодії та взаємовпливу суб'єктів спілкування, взаємосприйняття та взаємообміну інформацією з приводу навчальної ситуацій (реальної, уявної, ігрової), яка дає можливість реального спілкування з поєднанням мовленнєвих і немовленнєвих дій, вербального й невербального спілкування, візуальної та звукової репрезентації змісту і форм, використання конкретної лексики та певних граматичних конструкцій.

О. Пометун, Л. Пироженко наголошують, що аналіз ситуації – *case – method* використовується при вивченні гуманітарних дисциплін і «зміст деяких понять учні засвоюють, аналізуючи певні ситуації, випадки з життя... Такі ситуації можуть аналізуватись учнями індивідуально, в парах, в групах або піддаватись аналізу в загальному колі. Технологія вчить учнів ставити запитання, відрізняти факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати та приймати рішення.

Ситуації... забезпечують основу для високого рівня абстрагування та мислення, демонструють людські почуття та емоції, зацікавлюють учнів та захоплюють їхню увагу, допомагають пов'язати навчання з досвідом реального життя, дають шанс реального застосування знань» [54, с. 50].

1.3. Лінгводидактичні засади формування загальнокультурної грамотності

Сьогодні навчання іноземної мови набуває особливої актуальності, що зумовлено динамічними змінами економічних, політичних, соціальних, культурних умов життя, які спонукають до міжнародного співробітництва, модернізації економіки, політичного й міжкультурного діалогу [12, с. 9].

У відповідності з європейською програмою 3L (Long – Life – Learning – навчання протягом життя) школа має надати здобувачам освіти базу для подальшого навчання, включаючи іноземну мову як один із засобів здобуття нових знань. Вивчення іноземної мови передбачає ознайомлення учнів з іншомовною культурою, розвиток його в навчальному, пізнавальному, розвивальному та виховному аспектах, що реалізується в компетентнісному підході до навчання. Навчання іноземної мови та культури є невід'ємною частиною процесу формування загальнокультурної компетентності учнів.

«Більшість лінгводидактів (Н. Алефіренко, Н. Алієва, Є. Верещагін, В. Дороз, Г. Єлизарова, В. Костомаров, В. Маслова, О. Садохін, С. Тер-

Мінасова та ін.) наголошують на тому, що оволодіння основами спілкування між культурами під силу мовній особистості, яка є медіатором культури, – тобто тій, що через навчання мов пізнала особливості різних культур та їхню взаємодію» [3, с. 83].

Інтеграція до світового освітнього простору зумовлює орієнтацію оновлення змісту освіти, орієнтацію навчальних програм на компетентнісний підхід. Набуття учнівською молоддю знань, умінь і навичок, що спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, в подальшому сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості. Ключові (найвагоміші) компетентності, до числа яких входить загальнокультурна компетентність, сприяють успішній самореалізації у житті, навчанні та праці.

Оскільки загальнокультурна грамотність базується на знаннях про життя та культуру народів світу, вивчення іноземної мови є невід’ємною частиною процесу формування загальнокультурної компетентності учнів. Англійська мова як міжнародна мова накопичує у собі знання про культуру усього світу.

Формування загальнокультурної компетентності у процесі вивчення англійської мови передбачає відповідну направленість методики викладання англійської мови в школі, потребує використання розвивальних можливостей іноземної (англійської) мови, культурологічної спрямованості навчальної дисципліни.

Науковці (З. Бакум, О. Пальчикова, С. Костюк) зазначають, що «у сучасній лінгводидактиці поширеним є виокремлення чотирьох провідних цілей навчання – практичної, освітньої, розвивальної та виховної» [3, с. 84]. Практична мета окреслює кінцеві вимоги до рівня володіння мовою і віддзеркалює загальну стратегію навчання. «...Рубіжний рівень володіння мовою передбачає усвідомлення та використання особистістю знань, достатніх для задоволення потреб у спілкуванні з носіями мови на соціально-побутову, навчально-професійну, соціально-культурну тематику» [3, с. 84]. Відповідно, «практичною метою рубіжного рівня є запас мінімуму, необхідного для розуміння ключових ідей повідомлення, зроблених літературною мовою, спілкування в різних

ситуаціях (розповідь про себе, сім'я, навчання, вільний час, місто, спорт і здоров'я тощо) й ознайомлення з науковим стилем викладу задля здійснення навчальної діяльності іноземною мовою в різних життєвих ситуаціях» [3, с. 85].

«Освітня мета скеровує процес навчання на підвищення загальної культури суб'єктів, розширення їхнього світогляду, удосконалення культури спілкування. Культурно зорієнтоване навчання (Є. Верещагін, М. Вятютнев, В. Костомаров, С. Лебединський, А. Щукін) передбачає набуття студентами країнознавчих (інформація про географічні та природні умови, державний устрій, культуру країни, мова якої вивчається, освітні заклади, традиції, свята тощо) та лінгвокраїнознавчих знань (уявлення про національно-культурну специфіку мовленнєвого спілкування носіїв, що враховує безеквівалентну лексику, фонетичні особливості поведінки й етикету, відображені в мові) [3, с. 85].

З урахуванням освітньої мети в навчанні іноземних мов науковці (З. Бакум, О. Пальчикова, С. Костюк) визначають такі завдання:

- «забезпечити суб'єктів культурологічними і країнознавчими знаннями (географічні та історичні дані, відомості про суспільно-політичний устрій країни, традиції, звичаї, норми поведінки в іншомовному суспільстві);

- оволодіти лінгвістичним мінімумом задля добору мовних засобів вираження інформації відповідно до комунікативної ситуації;

- сформувати навички подолання мовних і культурних бар'єрів через надання інформації про соціокультурні розбіжності в межах вербального, невербального (жести, міміка, тактильна поведінка, використання рухів, правила дотримання дистанції під час спілкування) та засвоєння обов'язкового лексичного міжкультурного (цінності, традиції, звичаї, обряди, особливості віросповідання, норми поведінки у процесі побутового мовлення та ділової комунікації) спілкування» [3, с. 85].

Розвивальна мета, за переконанням А. Щукіна, спрямована на розвиток мовних здібностей суб'єктів навчання, культури мовленнєвої поведінки, стійкого інтересу до вивчення мови, таких особистісних якостей, як позитивні емоції, воля, пам'ять [69]. Відповідно, апелюючи до позиції науковця,

дослідники (З. Бакум, О. Пальчикова, С. Костюк) виокремили «низку завдань, розв'язання яких є необхідним задля результативного навчання іноземних мов: а) заохочення встановлювати та підтримувати контакти з представниками іншомовної культури; б) розвиток мовних і мовленнєвих здібностей до оволодіння мовами (здібностей до здогадки, розрізнення, імітації, логічності викладу, відчуття мови, компенсаторних здібностей); в) формування навичок своєчасного виявлення мовних і культурних розбіжностей, що впливають на розуміння інформації та спричиняють конфліктні ситуації; навичок зіставлення вербальної, невербальної та культурологічної інформації задля запобігання інтерференції; навичок позитивного перенесення набутого іншомовного і культурного досвіду відповідно до визначеної ситуації спілкування; г) виховання емоційно-вольової сфери: позитивних емоцій, активності особистості, готовності долати труднощі, наполегливості в досягненні мети, прагнення до самовираження; д) удосконалення психічних функцій, пов'язаних із мовленнєвою діяльністю (пам'ять, довільна увага, сприйняття)» [3, с. 86].

Т. Несвірська зазначає, що «англійська мова має значний розвивальний потенціал щодо формування загальнокультурної компетентності учнів. Англійська мова як навчальний предмет є джерелом полікультурного розвитку особистості – культурно-історичного суб'єкта, що відчуває відповідальність за свій народ, державу, майбутнє своєї країни та людської цивілізації. Дана іноземна мова сприяє підвищенню рівня загальної культури особистості, яка усвідомлює цінність світу і необхідність міжкультурного співробітництва народів. Це передбачає визнання культурних і мовних прав людини, виявлення готовності та здатності до співробітництва, гармонізацію відношень людини, природи і суспільства, виконання ролі суб'єкта діалогу культур» [43, с. 8].

Виховні цілі відображають загальну гуманістичну спрямованість навчання й охоплюють різні аспекти особистості (світогляд, мислення, пам'ять, систему моральних та естетичних поглядів, риси характеру).

Ми поділяємо точку зору науковців З. Бакум, О. Пальчикової, С. Костюк, котрі досить чітко визначають «завдання, які впливають із виховної мети в межах навчання іноземних мов:

- формування шанобливого ставлення до представників іншомовного суспільства та іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування;
- толерантне ставлення до норм і цінностей іншого народу;
- урахування мовних і культурних розбіжностей, що призводять до крос-культурних бар'єрів під час спілкування» [3, с. 86–87].

Науковці зазначають, що «важливим чинником засвоєння мовної системи та реалізації цілей навчання є визначення підходів, під якими розуміють «основні стратегічні напрями, що охоплюють такі складники системи навчання, як мета, завдання й зміст, способи їх досягнення; взаємодію викладача і студента показники результативності процесу навчання, види контролю» [3, с. 88].

З. Бакум, О. Пальчикова, С. Костюк зауважують, що «варто звернути увагу на те, що класифікації підходів до навчання іноземних і рідної мов істотно різняться» [3, с. 88]. Слушною є думка дослідників про те, що «під час навчання рідної мови, коли суб'єкти вже володіють певним мовним, мовленнєвим і культурологічним запасом знань, провідними є особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, а останнім часом лінгвокультурологічний, етнопедагогічний, особистісно орієнтований, функційно-стилістичний підходи. У процесі навчання нерідної мови на рубіжному рівні презентовано не лише неповну мовнокомунікативну основу, опанування якої уможливило запровадження лексичного, системного, структурного, комунікативно-діяльнісного підходів, а й культурологічне підґрунтя, незнання якого компенсує реалізація культурологічних підходів (лінгвокраїнознавчий, лінгвокультурологічний, соціокультурний, інтеркультурний, крос-культурний)» [3, с. 88].

Також науковці виокремили ключові положення культурно спрямованих підходів до навчання іноземних мов, «на яких вони ґрунтуються:

- орієнтування на установлення діалогічної взаємодії в полікультурному суспільстві не лише через знання мови, а й через культурну обізнаність;
- визнання унікальності кожної культури та її відображення в мовних одиницях;
- прийняття факту наявності вербальних, невербальних і культурних розбіжностей, урахування яких запобігає створенню мовних та культурних бар'єрів;
- усвідомлення невідповідності перекладу певних мовних явищ із рідної мови на іноземну» [3, с. 89].

На нашу думку, провідними у вивченні нерідної мови, іноземної мови є упровадження лексичного, системного, структурного, комунікативно-діяльнісного підходів, а також таких культурологічних підходів як: лінгвокраїнознавчий, лінгвокультурологічний, соціокультурний.

Навчальний процес організовується і проводиться відповідно з визначеними дидактичними принципами. Принципи навчання є вихідними положеннями, які в своїй сукупності можуть визначати вимоги до навчального процесу, його цілей, завдань, методів, засобів, організаційних форм, процесу навчання.

Система принципів навчання є відкритою, яка допускає включення нових принципів і переосмислення вже існуючих [66, с. 184].

У системі навчання виділяють так звані, дидактичні принципи, загальні для будь-якого предмета, і методичні, характерні для викладання іноземних мов.

Методисти вважають, що принципи навчання не є обов'язковою категорією методики, адже сам термін принцип навчання передбачає провідну роль вчителя у процесі навчальної діяльності, і відкидається сучасними методами навчання.

Нині поширення набули дві великі групи принципів – загальнодидактична та методична. Перша віддзеркалює основні положення теорії освіти й навчання, що розробляються в лінгводидактиці.

Для нашого дослідження цікавим є розгляд групи загальнодидактичних принципів у контексті культурологічного навчання іноземних мов, які

реалізують З. Бакум, О. Горошкіна, С. Костюк, О. Пальчикова та ін. З-поміж них науковці виокремлюють такі: свідомості, науковості, систематичності та послідовності, зв'язку теорії з практикою, доступності, наступності і перспективності, наочності.

Урахування *принципу свідомості* є обов'язковою умовою оволодіння уміннями та навичками комунікації. Під час опанування мови свідомість активізує аналітичні здібності, уміння упорядковувати мовні факти, формувати аналогії.

Принцип науковості потребує насичення мовних знань достовірними фактами.

Принцип систематичності та послідовності надає курсу навчання іноземних мов логічної спрямованості. Згідно з принципом матеріал розміщують у певній послідовності залежно від специфіки мовних категорій та структурних зв'язків, що їх пов'язують.

Принцип зв'язку теорії з практикою зорієнтовує навчання на встановлення рівномірного чергування теорії та практики у процесі оволодіння іноземними мовами. Згідно з цим принципом культурологічна лексика має відображати життєві реалії, збігатися з потребами індивіда, не відриватися від буденності. Відповідно, мовні одиниці, що вивчаються, повинні мати зв'язок з життєвим досвідом: наповнюватися інформацією про країну, спосіб життя її громадян, матеріальні та духовні цінності, національний характер.

Принцип доступності, оскільки успішність засвоєння матеріалу залежить від того, наскільки дохідливо викладач подає інформацію. Дидактичним правилом окресленого принципу є рух «від простого до складного». Це означає, що нова інформація мовного та культурологічного характеру має надходити невеликими порціями, а зміст завдань повинен бути посильним для виконання.

Принцип наступності й перспективності потребує установаження взаємозв'язку між попередньо засвоєними знаннями з матеріалу та тими, що особистість набуває під час вивчення останнього на поточному етапі. Відтак

збагачення лексичного запасу відбувається з опорою на попередній досвід, що забезпечує його раціональне використання у процесі вивчення нової інформації.

Розгляд наочності як одного з принципів лінгводидактики згідно з яким «особистість отримує навчальний матеріал через формування яскравих образів та уявлень, що утворюють зв'язки між явищами, які вивчаються та сприяють їх запам'ятовуванню» [3, с. 92].

Таким чином, процес навчання дуже об'ємний і багатоплановий. Важко навіть уявити, що всі принципи можуть бути значущими для всього процесу. Швидше за все, є принципи різних рангів: одні визначають весь процес навчання, інші – навчання певного виду мовної діяльності, треті значимі лише для визначеної галузі навчання іноземної мови тощо. Процес навчання буде ефективним лише за умови, якщо учень володіє мотивацією до вивчення предмета, самостійно і повно виконує навчальну діяльність і, нарешті, ця діяльність керується ззовні принципами, що гарантують задану якість навчання.

Висновки до розділу 1

Формування інтелектуальної, творчої, ініціативної особистості, здатної жити у принципово нових умовах, реалізувати себе в житті, бути успішною і сприяти розвитку суспільства неможливе поза формуванням її загальнокультурної грамотності та розвитком її загальнокультурної компетентності.

Прикметною ознакою української освіти є реалізація компетентнісного підходу, метою якого є формування в учнів низки компетентностей. Сформованість ключових компетентностей дає змогу особистості орієнтуватися в сучасному світі, формує здатність особистості швидко реагувати на суспільні виклики, успішно спілкуватися в різних життєвих ситуаціях, у тому числі з носіями іноземних мов – представниками інших культур [12, с. 9].

Проблемі формування загальнокультурної грамотності здобувачів освіти присвячені дослідження таких науковців: Н. Бібік [8], І. Гриценко [35], О. Дубасенюк [18], О. Крутенко [30], О. Малихін [35], С. Мельник [38], С. Паршук [50], Н. Несвірська [], А. Тарасюк [50], А. Ярош [71] та ін.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що *загальнокультурна грамотність* – це здатність аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, розуміти твори мистецтва, формувати власні смаки, висловлювати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва.

Загальнокультурна грамотність особистості забезпечується розвитком її загальнокультурної компетентності.

Загальнокультурна компетентність стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства в усіх її аспектах, що передбачає передусім формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, введення та закріплення принципів толерантності, плюралізму, що дозволяє особистості аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки і культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства, застосовувати засоби і технології інтеркультурної взаємодії; застосовувати навички мовлення та мовленнєві норми.

Сформована загальнокультурна компетентність свідчить про те, що людина має певні морально-особистісні якості, які допомагають їй правильно визначати роль культури, орієнтуватися в її продуктах, узгоджувати власну поведінку із загальноприйнятими моральними нормами і культурними цінностями.

Ситуативне спілкування є основою методу ситуативного навчання, який ефективно використовується в процесі вивчення іноземних мов.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє зробити висновок про те, що *ситуативне спілкування* – це форма взаємодії та взаємовпливу суб'єктів спілкування, взаємсприйняття та взаємообміну

інформацією з приводу навчальної ситуації (реальної, уявної, ігрової), яка дає можливість реального спілкування з поєднанням мовленнєвих і немовленнєвих дій, вербального й невербального спілкування, візуальної та звукової репрезентації змісту і форм, використання конкретної лексики та певних граматичних конструкцій.

У процесі навчання іноземної мови провідними є *підходи*: лексичний, системний, структурний, комунікативно-діяльнісний, а також культурологічні підходи (лінгвокраїнознавчий, лінгвокультурологічний, соціокультурний, інтеркультурний, крос-культурний).

З *поміж загальнодидактичних принципів* у контексті культурологічного навчання іноземних мов, науковці виокремлюють такі: свідомості, науковості, систематичності та послідовності, зв'язку теорії з практикою, доступності, наступності і перспективності, наочності.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС СИТУАТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ

2.1. Аналіз чинних програм і підручників в контексті досліджуваної проблеми

Профільна школа передбачає поглиблене вивчення навчальних дисциплін з високим рівнем навчання. Своєю чергою, високий рівень навчання передбачає відбір змісту освіти, який реалізується як програмами, так і різними підручникам, адресованими учням, що визначили свої життєво-професійні лінії на найближчу перспективу.

«Навчання кожного старшокласника має бути спрямоване в те русло, де він може максимально розкрити й реалізувати свої здібності й задатки. Тобто продемонструвати свою обдарованість» [55, с.25].

Профільна школа здатна створити сприятливі умови для реалізації індивідуальних особливостей старшокласників, їхніх інтересів та потреб і зорієнтувати їх на той або інший вид майбутньої професійної діяльності. «Загальною тенденцією переходу старшої школи на профільне навчання є його широка диференціація, варіативність, багатопрофільність, інтеграція загальної та допрофесійної освіти» [55, с.23].

На сучасному етапі розвитку мовної освіти вивчення іноземної мови у середніх закладах освіти передбачає оволодіння мовами міжнародного користування (англійська, німецька, французька, іспанська) задля отримання мовних знань та мовленнєвих навичок на рівні, достатньому для підтримки контактів із зарубіжними ровесниками та необхідному для подальшого особистісного розвитку, в тому числі професійного.

Навчання іноземних мов в профільній школі здійснюється відповідно до навчальних програм з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10-11 класи, що

затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 19. 09. 2017 року [41].

Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10-11 класи [41] містять «Пояснювальну записку», в якій зазначено цілі навчання у старшій школі, мета навчання у профільних класах, завдання іноземних мов у реалізації цілей навчання у старшій школі, функції іноземних мов у реалізації цілей навчання.

У розділі «Цілі навчання у старшій школі» зазначено, що навчання іноземної мови у старшій школі здійснюється на базовому загальноосвітньому та поглибленому профільному рівнях відповідно до визначеного навчального плану та спеціальних навчальних програм. Базовий загальноосвітній рівень передбачає оволодіння учнями іншомовним досвідом, який забезпечує сформованість у них іншомовної комунікативної компетентності на рівні незалежного користувача.

Мета навчання у профільних класах полягає у формуванні в учнів іншомовної комунікативної компетентності у межах сфер і тем, окреслених навчальною програмою для кожного профілю. Профільне навчання відбувається відповідно до цілей та змісту обраних учнями курсів за вибором і передбачає поглиблене та професійно зорієнтоване оволодіння мовою. Навчання іноземної мови у профільній школі не розглядається як автономний процес, а відбувається відповідно до навчального та іншомовного досвіду, набутого учнями в початковій та основній школі, з урахуванням вікових можливостей та комунікативних потреб старшокласників.

Завдання іноземних мов у реалізації цілей навчання у старшій школі Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на основі взаємопов'язаного оволодіння іноземною мовою і культурою народу, що нею спілкується. Такий підхід зумовлює формування готовності учнів до іншомовної міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених

навчальною програмою. На кінець 11-го класу учні загальноосвітнього навчального закладу, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня B1, учні спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови – рівня B2, а ті, хто оволодіває другою іноземною мовою, – рівня A2+. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.

Завдання полягає у формуванні вмінь:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою;
- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою;
- використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.

Функції іноземних мов у реалізації цілей навчання

У процесі навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються освітня, виховна і розвивальна функції.

Освітня функція спрямована на:

- усвідомлення учнями значення іноземної мови для життя у мультилінгвальному та полікультурному світовому просторі;
- оволодіння знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни виучуваної мови;
- залучення учнів до діалогу культур (рідної та іншомовної);
- розуміння власних індивідуальних особливостей як психофізіологічних засад для оволодіння іноземною мовою;
- усвідомлення значень мовних явищ, іншої системи понять, за допомогою якої сприймається дійсність;
- формування вміння використовувати в разі потреби різноманітні стратегії для задоволення власних іншомовних комунікативних намірів (працювати з підручником, словником, довідковою літературою, мультимедійними засобами тощо).

Виховна функція сприяє:

- формуванню в учнів позитивного ставлення до іноземної мови як засобу спілкування, поваги до народу, носія цієї мови, толерантного ставлення до його культури, звичаїв і способу життя;
- розвитку культури спілкування, прийнятої в сучасному цивілізованому суспільстві;
- емоційно-ціннісному ставленню до всього, що нас оточує;
- розумінню важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користуватися нею як засобом спілкування.

Розвивальна функція сприяє розвитку в учнів:

- мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей;
- готовності брати участь в іншомовному спілкуванні;
- потреби подальшого самовдосконалення у сфері використання іноземної мови;

– здатності переносити знання й уміння у нову ситуацію шляхом виконання проблемно-пошукової діяльності» [41].

У Державному стандарті базової середньої освіти визначені вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з мовно-літературної освітньої галузі (іншомовна освіта) та «передбачають, що учень:

- сприймає усну інформацію та письмові тексти іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування;
- взаємодіє з іншими особами в усній і письмовій формі та в режимі реального часу засобами іноземної мови;
- надає інформацію, висловлює думки, почуття та ставлення іноземною мовою» [16].

Через зміст шкільної освіти передається культурний досвід, який можна трактувати як синтез елементів культури. Однією із цілей загальної освіти є оволодіння школярами культурним досвідом в усьому його різноманітті. Відповідно очікуваним результатом оволодіння культурним досвідом має стати загальнокультурна компетентність, яку можна вважати найважливішим показником досягнення певного рівня освіченості та вихованості людини.

Відбір змісту освіти, реалізується як навчальними програмами, так і різними підручникам.

Вивчення досвіду роботи спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов м. Кривого Рогу (КЗСШ № 4, КЗСШ № 107) дає підстави стверджувати, що вивчення іноземної (англійської мови) здійснюється за підручником: David Spencer, Gateway 2nd B2 (Edition Student's Book Premium Pack).

Під час підготовки та проведення уроків іноземної (англійської мови) вчитель послуговується методичним посібником: Anna Cole, Gateway 2nd B2 (Teacher's Book Premium Pack).

Teacher's Book Premium Pack includes:

- Presentation Kit
- Digital Student's Book

- Online Workbook
- Test Generator
- Resource Centres
- Flipped classroom videos
- Life skills videos
- Macmillan Readers eBook
- Audio

Окрім того, задля формування загальнокультурної грамотності учнів профільних шкіл практикується викладання інтегрованих гуманітарних спецкурсів типу «Країнознавство», «Лінгвокраїнознавство», «Культурознавство» тощо.

На всіх уроках іноземної (англійської) мови системно й послідовно, незалежно від тематики уроків, мовного інвентаря, формується компетентність «Спілкування іноземними мовами», яка є водночас ключовою і предметною.

Відповідно до навчальної програми [41] в 10 класі профільної школи, запропоновані до вивчення теми «Я, моя родина, мої друзі», «Спорт і дозвілля», «Харчування», «Природа і погода», «Живопис», «Наука і технічний прогрес», «Україна», «Країни виучуваної мови», «Шкільне життя», «Робота і професія» є дуже важливими у формуванні загальнокультурної грамотності учнів, оскільки під час вивчення учні долучаються до культурних надбань світу, до розуміння світових шедеврів мистецтва.

«Навчальна програма є рамковою, а відтак не обмежує діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі теми можуть вивчатись інтегровано, наприклад Україна + Країни виучуваної мови, Шкільне життя + Робота і професія» [41].

Формування загальнокультурної грамотності учнів має бути закладене в мету уроку та в повній мірі реалізуватися при виконанні багатьох запропонованих вправ. На такому етапі уроку як уведення в іншомовну атмосферу, вчитель має подбати про формування загальнокультурної кграмотності учнів.

Загальні характеристики ситуативного спілкування (10 клас) подані в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Загальні характеристики ситуативного спілкування (10 клас)

Сфера спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції
Особистісна	Я, моя родина, мої друзі Спорт і дозвілля Харчування	– надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення її змісту; – висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей;
Публічна	Природа і погода Живопис Наука і технічний прогрес Україна Країни виучуваної мови	– порівнювати події факти, явища; – висловлювати свої почуття та емоції; – приймати або відхиляти пропозицію; – аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку; – вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника;
Освітня	Шкільне життя Робота і професії	– висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду

Мовний інвентар добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу центричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми» [41]. Мовний інвентар – лексика в таблиці 1.3., мовний інвентар – граматики в таблиці 1.4.

Таблиця 1.3.

Мовний інвентар – лексика

Тема	Лексичний діапазон
Я, моя родина, мої друзі	особистість та її якості види особистісних стосунків стосунки з товаришами
Спорт і дозвілля	роль спорту в житті суспільства та особистості

	спортивні події / змагання обладнання для спорту/дозвілля враження від матчу / змагань
Харчування	національна кухня України та країн виучуваної мови смаки, уподобання
Природа і погода	природні катаклізми, їх види та наслідки вплив погоди на здоров'я та настрої
Живопис	жанри живопису відомі художники та їхні твори відвідання музею, виставки або галереї
Наука і технічний прогрес	комп'ютерне обладнання сучасні засоби комунікації та інформації комп'ютерні технології
Україна	адміністративний та політичний устрій природні ресурси державні свята
Країни виучуваної мови	адміністративний та політичний устрій природні ресурси державні свята
Шкільне життя	освіта в Україні та за кордоном заклади освіти
Робота і професії	сучасні професії професійні якості та вміння

Таблиця 1.4.

Мовний інвентар – граматики

Категорія	Структура
Clause	first conditional for future outcomes of a present action or situation second conditional for hypothetical (counterfactual) current results of a current action or situation
Modality	use (d) to/would + Infinitive for past routines and habits
Verb	comparison of common past forms comparison of common future forms («going to», «will», + Infinitive)

	Present Perfect Continuous for ongoing states and conditions Past Perfect Continuous in a range of common situations
--	--

Основна частина уроку (говоріння) також передбачає формування загальнокультурної компетентності учнів і використання знань учнів з мистецтва в контексті навчання англійської мови. Вчитель має запропонувати до виконання такі вправи, які будуть спонукати учнів оперувати термінами мистецтва, торкнутися різних напрямків мистецтва, згадати професії мистецької сфери, відомих митців певного напрямку мистецтва діячів культури інших народів, аналізувати твори мистецтва, висловлювати свої думки, власні почуття від творів мистецтва.

На етапі узагальнення та систематизації знань вчитель має також дбати про формування загальнокультурної компетентності учнів, надаючи учням нову інформацію про культурні події та діячів культури інших народів. Запропоновані завдання на обговорення вимагають аналізу творів мистецтва, розширюють знання учнів у сфері мистецтва.

Під час організації освітнього процесу необхідно дбати про ситуативне спілкування суб'єктів навчання, яке дає можливість реального спілкування з поєднанням мовленнєвих і немовленнєвих дій, вербального й невербального спілкування, візуальної та звукової репрезентації змісту і форм, використання конкретної лексики та певних граматичних конструкцій.

2.2. Методика формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи

Вивчення англійської мови (10 клас) сприяє формуванню загальнокультурної грамотності учнів, що передбачає здатність аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, розуміти твори

мистецтва, формувати власні смаки, висловлювати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва.

На це спрямовано вивчення тем, передбачених навчальною програмою, таких як: «Я, моя родина, мої друзі», «Спорт і дозвілля», «Харчування», «Природа і погода», «Живопис», «Наука і технічний прогрес», «Україна», «Країни виучуваної мови», «Шкільне життя», «Робота і професія».

Задля успішного формування загальнокультурної грамотності учнів у процесі вивчення англійської мови доцільно використовувати наступні *підходи*: лексичний, системний, структурний, комунікативно-діяльнісний, а також культурологічні підходи (лінгвокраїнознавчий, лінгвокультурологічний, соціокультурний, інтеркультурний, крос-культурний), *загальнодидактичні принципи*: свідомості, науковості, систематичності та послідовності, зв'язку теорії з практикою, доступності, наступності і перспективності, наочності.

методичних принципи: комунікативності, апроксимації, урахування рідної мови учнів, культурного співнавчання, зіставного вивчення мов, концентризму, текстоцентризму; *методи*: прямий, аудіолінгвальний, читання, свідомо-зіставний, свідомо-практичний; *прийоми*: демонстрація, імітація, пояснення, аналогія, прогнозування, контрастування, контроль через опитування, осмислення, аналіз, коментування, смислове членування тексту, співвіднесення смислових частин тексту з планом; *системи вправ*, серед них: рецептивні комунікативні, репродуктивні комунікативні, продуктивні комунікативні; рецептивні умовно-комунікативні, репродуктивні умовно-комунікативні, продуктивні умовно-комунікативні; рецептивні некомунікативні, репродуктивні некомунікативні.

Наводимо методичні розробки конспектів уроків з англійської мови (10 клас), представлені досвідченими вчителями-практиками з іноземної мови на освітньому порталі «На урок» і спрямовані на формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування.

Урок 1

Урок на тему : «Живопис. Жанри живопису».

Цілі уроку:

- активізувати лексичний матеріал з теми у мовленні учнів, ознайомити їх з жанрами живопису; тренувати учнів у говорінні та читанні з повним розумінням тексту; повторити граматичний матеріал: минулий доконаний час;
- розвивати вміння самостійно аналізувати твори живопису, вміння висловлювати свою думку за темою уроку, адекватно реагувати в ситуації спілкування;
- виховувати духовність, естетичний смак і повагу до живописних пам'яток людства; прищеплювати інтерес до витворів мистецтва, формувати загальнокультурну грамотність учнів.

Тип уроку: розвиток лексичних навичок та умінь.

Обладнання: підручник, репродукції картин, індивідуальні картки, граматичні схеми.

Хід уроку:**I. Підготовка до сприйняття іншомовного мовлення:****1. Привітання:**

T: Good morning! How are you today?

2. Повідомлення теми та мети уроку. Оголошення цілей уроку.

T: we'll continue discussing art in general and painting trends and genres in particular. Besides, we'll

By the end of the lessons you will be able to:

- discuss paintings;
- practice grammar skills;
- reinforce vocabulary related to the topic;
- develop retelling skills;
- know more about painting trends and genres.

3. Уведення в іншомовну атмосферу

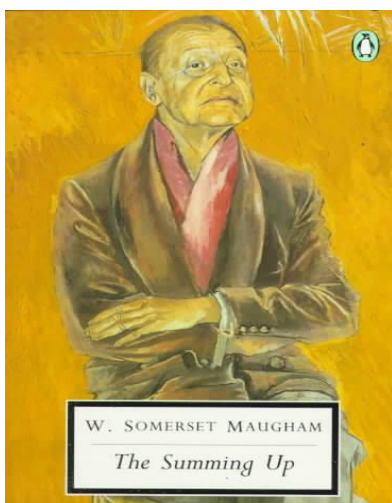
(Учні обговорюють цитату та висловлюють свою думку щодо неї.)

«Every artist dips in his own soul, and paints his own nature into his pictures».

Henry Ward Beecher

T: Now look at the quotation of a well-known English writer W. Somerset Maugham.

«There is nothing but art. Art is living. To attempt to give an object of art life by dwelling on its historical, cultural or archaeological association

is senseless...» (W.Somerset. Maugham «The Summing Up»).

T: What do you think about it?

II. Основна частина уроку:

1. Перевірка домашнього завдання: перевірка домашнього завдання за індивідуальними картками. (Картки додаються)

2. Фонетична зарядка :

T: Look at the screen. let's read the poem!

Life is like a piece of art,

It requires lots of heart.

Choose your paint and your brush

Take your time avoid the rush

Before your paint, choose your theme

Do not be afraid, to follow your dream.

It is alright, to make a mistake

Your painting is real, it is not fake.

Look at your painting, do not be crying,

Begin again, keep on trying

Your painting is never fully complete,

Enjoy the process, make sure it is sweet.

3. Активізація лексичних одиниць.

Робота в групах: (Group work).

1. Divide the words into three groups : nouns, adjectives and verbs.

Describe, canvas, drawing, creator, culture, landscape, light, creative, paint, draw, shadow, art, painter, to impress, painting, exhibition, gallery, reflect, impression, genre, lyrical, emotional, reflect, depict, prominent, artist, masterpiece, attract, admire, realistic.

2. Read and match the words with their definitions.

1. painting	a) a picture made using very small pieces of glass or stone
2. drawing	b) a picture made using paint
3. photograph	c) pots, bowls etc made of clay
4. mosaic	d) a work of art made of materials such as stone, metal, or wood
5. collage	e) a picture drawn with pencils or pens
6. sculpture	f) a picture made by sticking paper, cloth, or other pictures onto a surface
7. ceramics	g) a picture made using a camera

4. Розвиток навичок читання. Читання лексичних одиниць.

ART

1. Something that an artist has produced

Art – a way of representing things or expressing ideas, using pictures, sculpture, and other objects that people can look at: *a book about German art in the 19th century. Is a pile of bricks in a gallery really art? What kind of art do you like?*

Work of art – something produced by an artist, especially something that most people agree is of very high quality: *Several priceless works of art were badly damaged when the palace was bombed.*

Plural: works of art

Work – a picture, statue, sculpture etc. – use this especially when you are also saying who the artist was: *David Hockney's latest work has just gone on display. Her later works reflected her growing depression.*

Masterpiece – a picture, statue etc. that is of extremely high quality, especially one that is believed to be the best work of a particular artist: *one of the great Italian masterpieces. Many people regard this painting as Raphael's masterpiece.*

You can use **work of art**, **work**, and **masterpiece** about any kind of art.

2. Types of picture

painting – a picture made using paint: *a 17th century Dutch painting + of painting of a woman lying on a bed + by a painting by Turner* **oil painting** (done using a special type of paint made with oil);

drawing – a picture drawn with pencils or pens
+ *of a 16th century drawing of the canals in Venice;*

photograph – a picture made using a camera;

mosaic – a picture made using very small pieces of glass or stone;

collage – a picture made by sticking paper, cloth, or other pictures onto a surface;

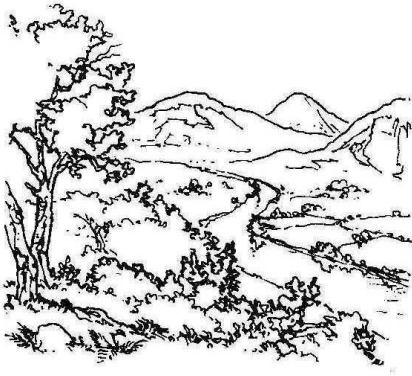
watercolour (British) **watercolor** (American) – a picture painted using a special type of paint that is mixed with water, so the colours are pale.

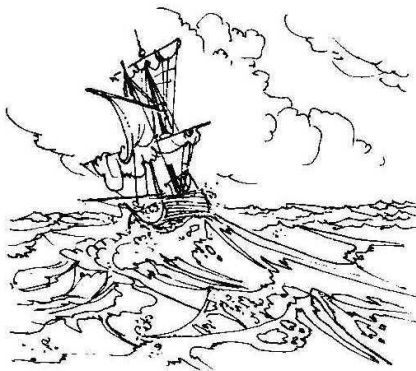
Portrait – a picture of a person

Still life – a picture of an object or several objects, especially fruit or flowers

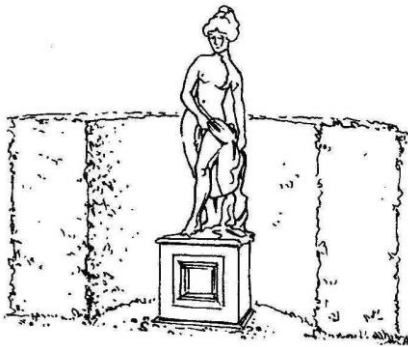
landscape – a picture of the countryside

seascape – a picture of the sea.

3. Other types of art

sculpture – a work of art made of materials such as stone, metal, or wood;

Statue – an image of a person or an animal made from a hard material such as stone or metal;

ceramics [n plural] – pots, bowls etc. made of clay.

Ceramics is always used in the plural: *an exhibition of Japanese ceramics.*

Don't use ceramics when you are talking about one bowl.

Say 'a bowl', 'a plate' etc.

4. The subject of a picture, painting etc.

of [preposition] – use this to show what the subject of a picture, painting etc is:

a portrait of King Charles I, a statue of a horse formal.

Depict formal – if a painting or other piece of art depicts something, that is what it shows or represents: *Her drawings depict life in an African village.*

5. Someone who draws, paints etc.

Artist – someone who produces paintings, sculptures, or any kind of art: an exhibition *of work by young artists;*

painter – someone who produces paintings: *Pissarro was a famous French painter;*

sculptor – someone who produces sculptures;

photographer – someone who takes photographs.

6. To make drawings, pictures etc.

paint – to make a picture using paint: *Botticelli painted «The Birth of Venus».*

draw – to make a picture using a pencil or pen: *The students were drawing a Chinese vase that stood on the table. Where did you learn to draw like that?*

photograph – to take a photograph of someone or something: *Eve Arnold photographed Marilyn Monroe many times.*

Don't say 'I photographed my friends on the beach'.

Say **I took a photo of my friends** or **I took a picture of my friends.**

Only use the **verb photograph** about artists or professional photographers.

7. A place where art is shown

gallery also **art gallery** – a building or room where you can go to look at paintings, sculptures etc: *the National Gallery. There's a small art gallery in the centre of the town.*

In American English **gallery** is only used about a room or a small building

Museum – a large building where you can go to look at paintings, sculptures etc:
The Museum of Modern Art. The museum has a few of Van Gogh's early works.

Exhibition – a collection of paintings, sculptures etc, often the work of one particular artist, which you can go to see – use this especially when they *aft* only being shown for a limited period «I time: *Have you been to the Picasso exhibition yet?*
+ **of an exhibition of black and white photographs.**

5. Введення нових лексичних одиниць.

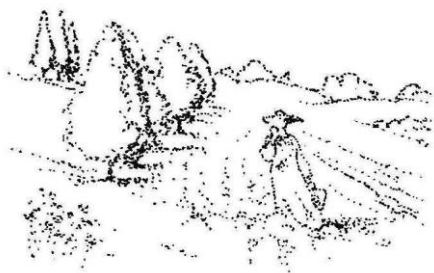
Styles of art

Classical – (adj.) the main style of art in 18th century Europe, based on the styles of ancient Greece and Rome, often showing scenes and characters from the Christian religion.

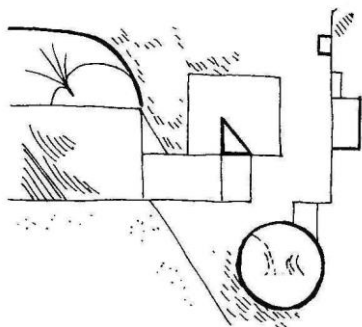

Romantic – (adj.) a style of art popular in 19th century Europe, often showing the sea or the countryside, and Usually expressing strong emotions.

Impressionist – (adj.) a style of art that was developed in France in the late 19th century, which uses colours to show the effects of light

on people, objects, and places, and does not show small details.

Modern – (adj.) the style of art in the 20th century that is deliberately different from art of the 18th and 19th centuries, and does not show people, objects, or places as they appear in real life.

Abstract – (adj.) a type of modern art that uses shapes, colours, and patterns to express ideas and feelings, rather than pictures that look like people, objects, or places.

6. Виконання вправ на засвоєння лексичних одиниць.

Match genres of painting with their descriptions. (Вправа додається)

III. Заключна частина уроку:

1. Summing – up:

T: *What is art for you?*

Art may be the most exciting part of our life. It reflects everything: people's feelings, actions, souls, history, forms our moral values. Art makes us think about the sense of life, think how people must live, what ideal of beauty is.

T: *What feelings can be evoked by arts?*

- generosity;
- happiness;
- sadness;

- jealousy;
- love;
- envy;
- gratitude;
- fear;
- modesty;
- treachery;
- cowardice;
- hatred.

T: *What types of pictures do you know?*

Possible answers: landscape, seascape, still life; historical pictures, allegorical pictures, icon, genre painting, scenes of daily life, battle scene, self-portrait, cityscape, etc.

T: What styles of art (or trends of art) can you name?

Possible answers: Renaissance, Classicism, Romanticism, Realism, Impressionism, Post-Impressionism, etc.

2. Home – assignment :

T: Please, open your diaries and write down the home task.

At home we will read the text about these styles.

Renaissance

This epoch started in 14 and lasted until 17 century.

The Renaissance period in art history corresponds to the beginning of the great western age of discovery and exploration, when a general desire developed to examine all aspects of nature and the world. Art, during this period, became valued- not merely as a vehicle for religious and social identity, but even more as a mode of personal, aesthetic impression. During the Renaissance there were many drastic changes in the style of art. Early renaissance artists sought to create art forms consistent with the appearance of the natural world and with their experience of human personality and behavior, and artists studied the way light hits objects and the way our eyes perceive light. These artists made an effort to go beyond straightforward transcription of nature,

to provide the work of art with ideal, intangible qualities, giving it a beauty and significance greater and more permanent than actually found in nature. A new kind of paint called oil paint was used. This allowed the artists to create texture, mix colors. The most famous Renaissance painters are Leonardo Da Vinci, Sandro Botticelli, Raphael, Titian and Michelangelo.

Classicism – 17-18 centuries.

It's a style connected with classical culture and works of art, whose simplicity and severity of form contrast with the decorativeness of the baroque. Classicism came to Ukraine from central and southern Europe in the mid 18th century. Its influence was felt first in Western Ukraine. The masters of decorative painting, which was very typical of the period and was widely used in the palaces in Ukraine, were Hryhorii Stetsenko, Kozakevych, Kosarevsky.

Romanticism or the Romantic Era – 18-19 centuries was a complex artistic, literary and intellectual movement that originated in the second half of the 18th century in Europe, and gained strength in reaction to the Industrial Revolution. In a revived clash between color and design, the expressiveness and mood of color, as in works of Turner, Francisco Goya, emphasized in the new prominence of the brushstroke and impasto the artist's free handling of paint. The art of Aivasovkiy was greatly influenced by romanticism.

Realism followed Romanticism in the 19th century. Realistic paintings show things as they really are, as they appear to most people.

Impressionism is a style of painting used especially in France in the 19th century, which uses color instead of details to produce effect of lights or feelings. Impressionism is linked with artists such as Claude Monet, Camille Pissarro, August Renoir, Alfred Sisley and others. The leading exponents of Ukrainian impressionism were Oleksa Novakivsky, Olersandr Murashko, Vasyl Krychevsky, Mykola Hlushchenko, Oleksii Shovkunenko.

Surrealism appeared in the 20th century. Salvador Dali and Rene Magritte were famous surrealists. In their works they used strange dreamlike images.

Cubism

Pablo Picasso became one of the most famous modern artists, working in many different styles from delicate pastels to striking Cubist colours where he wasn't trying to create lifelike pictures. He distorted space and broke things up into angular shapes. This style became known as Cubism.

Expressionism

At the beginning of the 20th century in Germany there developed a style known as Expressionism. Expressionist artists use exaggerated shapes and scenes to try convey feelings, as in the works of Edward Munch.

Abstract art became popular in the 20th century. It doesn't mirror real people or things, but is a arrangement of shapes and colours.

T: Next task for you to find and write down the words hidden in puzzle, using their Ukrainian meanings.

Cubism

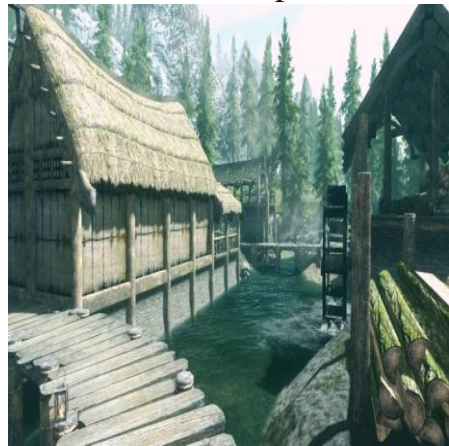
Abstract art

Expressionism

Surrealism

Realism

Impressionism

Classicism

Romanticism

T: At end of the lesson I want to thank you. I'm quite satisfied with your work

T: That's the bell. The lesson is over. See you. Goodbye!

Урок на тему: «Театр» («Art»)

Theme: «Painting».

Focus: Reading /Vocabulary

Aim: to help pupils:

- to develop reading skills(scanning and skimming)
- to practice vocabulary
- to develop imagination

Цілі:

Практична: ознайомити учнів з новими словами за темою «Мистецтво» та навчити використовувати нову лексику, удосконалювати вміння читати текст та знаходити потрібну інформацію.

Розвиваюча: розвивати пізнавальну здібність учня та вдосконалювати навички самостійної роботи.

Виховна: прищеплювати любов до мистецтва, виховувати духовність, естетичний смак; прищеплювати інтерес до витворів мистецтва, формувати загальнокультурну грамотність учнів.

Task 1

Turn on music Chopin Nocturn 2. Relax, listen to music and think about art.

Imagine different types of Art. Use the presentation.

Task 2

Read the text.

Art can be classified in 2 categories i.e. fine arts and performing arts. However, the term «art» is considered different from «arts». The former is used to group together only the visual forms of art. Other types such as literature and performing arts do not come under the term «art». A broad classification of visual arts classifies them into different groups like painting, drawing, sculpting, architecture, printmaking, ceramics, photography, collage, digital graphics, film-making, etc. Earlier, handicrafts and applied arts were not part of this category. It was only in the beginning of 20th century that the «Arts and Crafts Movement» (Britain) brought a lease of life to these art forms.

Painting

It is said that painting is the art of depicting the beauty of nature. For some, painting could be a medium of expressing their feelings. For few others it could be a way of depicting the surroundings they observe. Painting is basically an art of applying pigment to a surface (medium) like canvas, paper, wall, wood panel, etc. Brush is a tool commonly used for painting. There are many different forms of painting. Landscape painting and abstract painting are the common.

Sculpting

A sculpture is a three-dimensional artwork created with the help of materials like rocks, wood, plastic, clay, etc. Carving out a sculpture and assembling it are the 2 different ways. In some cases, sculptures may also be painted.

New Age Visual Arts

The new age arts are a product of industrial revolution. Development of technology leads to use of different techniques for creating these artworks. Photography is one such art to have developed with the invention of camera and photographic film.

Digital Art

The digital or computer art is widely used in creating websites, video games, clip arts, templates etc. Use of computer in the field of visual arts began in the 1960s. In today's digital art industry, animation is the buzzword. Use of 3D animation techniques is made in many different fields like filmmaking, TV advertising, web advertising, etc. Digital technology has given a boost to the art industry since newer and innovative tools have been developed.

Filmmaking

The comes under the discipline of visual arts. However, scriptwriting, music, and many such arts converge and complement each other in this art form. A story or script is the core or soul of a film. It acts as a thread that guides the process of making a film. Incorporating features like audio and video offer viewers with a complete and fulfilling experience. It is the main reason why movies have become so popular.

The topic of visual arts is vast and a rough outline of different forms of these arts is presented above. Many other art forms like literature and performing arts are however, not included. The brief account of different types of art presented above should help readers gain a better understanding of them. Read more at Buzzle: <http://www.buzzle.com/articles/types-of-art.html>

Task 4

Find the words and word combinations in the text and underline the sentences: fine arts, performing arts, visual forms, classify, express, painting, drawing, sculpting,

architecture, printmaking, ceramics, photography, collage, digital graphics, film-making, depict, observe, landscape, abstract, assemble, light patterns, emit, reflect, surface, the digital or computer art, innovative tools, scriptwriting

Task 5

Guess their meanings or use the vocabulary.

Use <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/learner-english/> to find unknown words.

Task 6

Read the text once more. Answer the questions:

1. What types of art are there?
2. What is the difference between the term «art» and the term «arts»?
3. What are the groups of visual arts?
4. Does sculpture depict the beauty of nature?
5. The common forms of painting are landscape painting and abstract painting aren't they?
6. What materials are used to create sculptures?
7. Why some visual arts are called new age visual arts?
8. Where do people use digital art?
9. What are the compounds of the film?
10. What is the main reason why movies have become so popular?

Task 7

Match the equivalents:

Fine arts	Живопис
Painting	Образотворче мистецтво
Sculpting	Кераміка
Architecture	Скульптура
Ceramics	Колаж
Collage	Пейзаж
Digital graphics	Архітектура
Landscape	Сценарій
Surface	Поверхня
Innovative tools	Цифрова графіка
Scriptwriting	Інноваційні прилади

Task 8

Fill in the gaps with the words or their forms:

classify, express, photography, filmmaking, depict, observe, abstract, assemble
reflect, computer art, innovative tools, landscape

1. Visual Art can bein some categories.
2. It is said that paintingthe beauty of nature.
3. Fine arts help us tothe world andour feelings
4. Brushes and teasels are not but they are traditional instruments for painters.
5.painting andpainting are the common forms.
6. She hada collection of her favourite sculptures.
7. The new product of industrial revolution was....., which appeared with the invention of camera and photographic film.
8. The digital or is used in creating websites, video games, clip arts, templates.
9. The art ofall spheres of life.

Task 9

Tell about your favourite visual arts. Use the scheme:

1.	What visual arts you know.
2.	Your favourite visual arts. Why you prefer them.
3.	What artworks you know or have at home.
4.	Where you can watch or see them.
5.	Have you got any collection?
6.	Your attitude to art.

Task 10

Learn the words from tasks 4. 5 and make sentences with them.

Send them to the teacher to check.

Answers Task 6

1. Fine arts and performing arts
2. Visual arts are «art» and performing arts are «arts».

3. Painting, drawing, sculpting, architecture, printmaking, ceramics, photography collage, digital graphics, film-making).
4. No, it`s painting but for some, painting could be a medium of expressing their feelings for few others it could be a way of depicting the surroundings they observe.
5. Yes, they are.
6. A three-dimensional artwork is created with the help of rocks, wood, plastic, clay, etc.
7. The new age arts are a product of industrial revolution. Development of technology leads to use of different techniques for creating these artworks.
8. In filmmaking, TV advertising, web advertising, etc.
9. Some of them are scriptwriting and music.
10. Incorporating features like audio and video offer viewers with a complete and fulfilling experience.

Answers Task 7

fine arts	образотворче мистецтво
painting	живопис
sculpting	скульптура
architecture	архітектура
ceramics	кераміка
collage	колаж
digital graphics	цифрова графіка
landscape	пейзаж
surface	поверхня
innovative tools	інноваційні проистрої
scriptwriting	сценарій

Answers Task 8

1. Visual Art can be **classified** in some categories.
2. It is said that painting **depicts** the beauty of nature.
3. Fine arts help us to **observe** the world and **express** our feelings.
4. Brushes and teasels are not **innovative tools** but they are traditional instruments

for painters.

5. **Abstract** painting and **landscape** painting are the common forms.

6. She had **assembled** a collection of her favourite sculptures.

7. The new product of industrial revolution was **photography**, which appeared with the invention of camera and photographic film.

8. The digital or **computer art** is used in creating websites, video games, clip arts, templates.

9. The art of filmmaking reflects all spheres of life.

Висновки до розділу 2

«У системі сучасної освіти іноземна мова займає особливе місце в силу своїх соціальних, пізнавальних і розвивальних функцій як ще один засіб спілкування, пізнання навколишнього світу та розширення його кордонів. Профільне навчання іноземної мови – це цілеспрямована підготовка учнів до подальшої навчальної і/або професійної діяльності, пов'язаної з використанням іноземної мови як об'єкта майбутньої (професійної) діяльності або як засобу професійної комунікації» [52, с.3].

Вивчення англійської мови в профільних класах надає великі можливості у формуванні загальнокультурної грамотності учнів, котра базується на знаннях про життя та культуру народів світу, є невід'ємною частиною процесу формування загальнокультурної компетентності учнів, оскільки англійська мова як міжнародна мова накопичує у собі знання про культуру усього світу.

Формуванню загальнокультурної грамотності учнів сприяє використання ситуативного спілкування, яке дозволяє ефективно розв'язується цілий комплекс важливих завдань: активізувати процес навчання через надання йому творчого характеру; набуття учнями досвіду іншомовного спілкування в контексті реального життя; розвиток пізнавальних мотивів; вдосконалення комунікативних умінь і навичок соціальної взаємодії, індивідуального і колективного прийняття рішень; ефективне та швидке засвоєння учнями лексичного й граматичного матеріалу та підвищенню їх навчальної успішності.

Аналіз навчальної програми і підручників з англійської мови дозволяє стверджувати, що в них приділяється велика увага формуванню загальнокультурної грамотності учнів під час ситуативного спілкування.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволили дійти таких висновків:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури доведено, що навчання іноземних мов потребує переорієнтування знаннєвої парадигми, що передбачає накопичення знань, на компетентнісну, спрямовану на формування компетентностей, на практичне застосування умінь і навичок у навчальних та життєвих ситуаціях. Навчання іноземної мови та культури є невід'ємною частиною процесу формування загальнокультурної компетентності та загальнокультурної грамотності учнів.

Загальнокультурна компетентність передбачає такі уміння: висловлювати іноземною мовою власні почуття, переживання і судження щодо творів мистецтва; порівнювати та оцінювати мистецькі твори та культурні традиції різних народів; та такі ставлення: усвідомлення цінності культури для людини і суспільства; повага до багатства і розмаїття культур.

Розвитком загальнокультурної компетентності забезпечується флормування загальнокультурної грамотності особистості.

Загальнокультурна грамотність – здатність аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, розуміти твори мистецтва, формувати власні смаки, висловлювати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва.

2. У процесі вивчення іноземної (англійської) мови використання ситуативного спілкування забезпечує ефективне формування загальнокультурної грамотності учнів.

Ситуативне спілкування – це форма взаємодії та взаємовпливу суб'єктів спілкування, взаємосприйняття та взаємообміну інформацією з приводу навчальної ситуацій (реальної, уявної, ігрової), яка дає можливість

реального спілкування з поєднанням мовленнєвих і немовленнєвих дій, вербального й невербального спілкування, візуальної та звукової репрезентації змісту і форм, використання конкретної лексики та певних граматичних конструкцій.

3. Аналіз науково-методичної літератури та шкільної практики дозволяє стверджувати, що формування загальнокультурної грамотності учнів профільної школи під час ситуативного спілкування доцільно використовувати наступні *підходи*: лексичний, системний, структурний, комунікативно-діяльнісний, а також культурологічні підходи (лінгвокраїнознавчий, лінгвокультурологічний, соціокультурний, інтеркультурний, крос-культурний); *загальнодидактичні принципи*: свідомості, науковості, систематичності та послідовності, зв'язку теорії з практикою, доступності, наступності і перспективності, наочності; *методичні принципи*: комунікативності, апроксимації, урахування рідної мови учнів, культурного співнавчання, зіставного вивчення мов, концентризму, текстоцентризму; *методи*: прямий, аудіолінгвальний, читання, свідомо-зіставний, свідомо-практичний; *прийоми*: демонстрація, імітація, пояснення, аналогія, прогнозування, контрастування, контроль через опитування, осмислення, аналіз, коментування, смислове членування тексту, співвіднесення смислових частин тексту з планом; *системи вправ*, серед них: рецептивні комунікативні, репродуктивні комунікативні, продуктивні комунікативні; рецептивні умовно-комунікативні, репродуктивні умовно-комунікативні, продуктивні умовно-комунікативні; рецептивні некомунікативні, репродуктивні некомунікативні.

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання досліджуваної проблеми. Подальшого науково дослідження потребує вивчення можливостей інноваційних методів навчання під час формування загальнокультурної грамотності учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 472 с.
2. Багрянцева О. Ситуація у навчанні граматики англійської мови. *English Language and Culture*, 2001. № 34 (82). С.1–3.
3. Бакум З. П., Пальчикова О. О., Костюк С. С. Навчання іноземних мов : крос-культурний підхід : монографія. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2019. 222 с.
4. Балл Г.О. Теоретико-методичні засади гуманізації освіти (психолого-педагогічний аспект). *Шляхи та проблеми входження освіти України у світовий освітній простір*. Вінниця: Універсум-Вінниця, 1999. С. 8–85.
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: Академія, 2004. 342 с.
6. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні. *Іноземні мови*. 1996. № 2. С. 3–8.
7. Близнюк О. І., Панова Л. С. Ігри у навчанні іноземних мов : посібник для вчителів. Київ: Освіта, 1997. 64 с.
8. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід в освіті: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук*. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 47–49.
9. Використання методу ситуативного навчання на уроках англійської мови у загальноосвітній школі. URL : <https://naurok.com.ua/vikoristannya-metodu-situativnogo-navchannya-na-urokah-angliyskoi-movi-204301.html>
10. Гапонова С. В. Сучасні методи викладання іноземних мов за кордоном. *Іноземні мови*. 1998. № 1. С. 24-31.
11. Голосова Т. М. Темпоральна структура художнього тексту. Черкаси : РВВ ЧДУ, 2001. 992 с.

12. Горошкін І. Особливості формування ключових компетентностей учнів 5 класу гімназії на уроках іноземної мови. *Іноземні мови в школах України*. 2020. № 4. С. 9–11
13. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
14. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Донецьк : Бао, 2011. 992 с.
15. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
16. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898. URL: u.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ Режим доступу: u.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
17. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). URL : [http://zakon4.rada.gov.ua/law/show 896-93-п](http://zakon4.rada.gov.ua/law/show/896-93-p)
18. Дубасенюк О. Загальнокультурна компетентність: сутність та наукові підходи. *Формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців. Зб. наук. пр. молодих науковців / М-во освіти і науки України, Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 122 с.*
19. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / уклад. Н. П. Наволокова. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 179 с.
20. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. Структура життєвої компетентності: життєтворчі компетенції особистості. *Компетентнісно спрямована освіта: перший досвід, порівняльні підходи, перспективи* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 28 квітня 2011 року. Київ: Київ. ін.-т сучасн. підр., 2011. С. 20–25.
21. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017. URL : <https://oplatforma.com.ua/article/1484-znayomtesya-zakon-ukrani-pro-svtu-2017> (дата звернення: 10.03.2022 р.).

22. Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX від 16.01.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#T>

23. Квітка О. Зміст і структура загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 1. С. 14-19.

24. Кекош М. Л. Комунікативна поведінка вчителя на уроках іноземної мови. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2018. Вип. 61. С. 107–115.

25. Козаченко О. М. Ситуація як методична проблема та її роль у навчанні іноземної мови. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Ушинського*. Одеса, 2020. Вип. 2. С. 73–76.

26. Колодязна В. В. Навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови за комунікативною методикою. *Англійська мова та література*. Київ, 2004. № 5. С. 4–9.

27. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: колективна монографія / Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Паращенко Л. І., Пометун О. І., Савченко О. Я., Трубочева С. Е.; під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.

28. Крамаренко С. Г. Активні методи в системі особистісно орієнтованого навчання. *Відкритий урок*. 2003. № 9–10. С. 40–42.

29. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ століття. *Педагогіка і психологія*. № 1 (XXXVIII). 2003. С. 3–12.

30. Крутенко О. Формування ключових компетентностей учнів загальноосвітнього навчального закладу відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів. *Загальнокультурна компетентність: науково-методичний посібник*. Черкаси: ЧОПОПП, 2014. 68 с.

31. Крупко Н. М. Формування загальнокультурної компетентності на уроках мистецтва в умовах нової української школи. URL: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/handle/123456789/1844>

32. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів : навч.-метод. посіб. / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай [та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Редька. Київ. : Пед. думка, 2013. 360 с.
33. Лобачук І. Застосування ситуативного методу навчання у викладанні іноземної мови. URL : <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/126779> (дата звернення: 10.03.2022 р.).
34. Лозова О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови. Київ. 2010. 143 с.
35. Малихін О. В., Гриценко І. С. Формування загальнокультурної компетентності студентів філологічних спеціальностей: монографія. Київ : Видавництво ТОВ, 2015. 492 с.
36. Малихін О. В., Гриценко І. С. Загальнокультурна компетентність студентів філологічних спеціальностей як дидактичний феномен. *Компетентнісно-орієнтована парадигма підготовки майбутнього філолога : монографія*. Київ: ТОВ «НВОІнтерсервіс», 2016. С. 129–217.
37. Манакін В.Н. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: Академія, 2012. 288 с.
38. Мельник С. А. Інтегрований урок як засіб формування загальнокультурної компетентності учнів основної школи. URL : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
39. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
40. Лобачук І. застосування ситуативного методу навчання у викладанні іноземної мови. *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (157). С. 24–27.
41. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10-11

класи (затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 19. 09. 2017 р.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20oserednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>

42. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.

43. Несвірська Т. В. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир. 2012. 23 с.

44. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. Київ, 2010. № 2. С. 11–17.

45. Николаева С. Ю. Проект «Тьюнинг образовательных систем в мире» и формирование иноязычной коммуникативной компетентности. *Іноземні мови*. Київ, 2012. № 2. С. 5–12.

46. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р. ; за заг. ред. Грищенка М. 2016. 40 с.

47. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.». 2004. 112с.

48. Паламар Л. М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості. Київ : Національний держ. педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, 1997. 361 с.

49. Паршук С., Бордунова А., Дмитренко А. Формування загальнокультурної грамотності учнів початкових класів засобами трудового навчання та образотворчого мистецтва. *Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції*. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. С. 211–214.

50. Паршук С. М., Тарасюк А. М. Формування загальнокультурної грамотності майбутніх учителів початкової школи. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 75(3). С. 74–78. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_75\(3\)__17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_75(3)__17)
51. Полонська Т. Професійна орієнтація учнів старшої школи засобами іноземної мови. *Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура*. Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. Ч. 1. С. 128–133
52. Полонська Т.К. Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи: методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2014. 80 с.
53. Пометун О. М. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. Київ : АПН, 2002. 136 с.
54. Пометун О. Пироженко Л. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. Київ: «А.С.К.», 2005. 192 с.
55. Профільне навчання: Іноземні мови / Упоряд. Т. Михайленко, Л. Горбач. Київ: Шк. світ, 2007. 112 с.
56. Пруняк В. В. Пруняк Л. М. Дидактичні умови організації навчально-ситуативного спілкування. *Теорія і практика формування мовної особистості в умовах сучасних технологій навчання і виховання в загальноосвітніх закладах та вищій школі* : збірник науково-методичних статей кафедри ЗМПН КПІ / за заг. ред. О. А. Павлик. Кривий Ріг, 2011. Вип. 4. С. 143–146. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/3310>
57. Реалізація принципу ситуативності в процесі навчання іноземної мови / Н. Іншина. Суми. 2020. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/77852/1/Inshyna_Bachelous_paper.pdf (дата звернення: 17.03.2022 р.).
58. Сидоренко О., Чуба В. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика. Київ: Центр інновацій та розвитку, 2001. 251 с.
59. Ситуативное моделирование. URL: http://zicerino.com/azbuka/situ_model.pdf.

60. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ, 2012. 400 с.
61. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А. В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 220 с.
62. Стернин И. А., Бабенко. Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Москва: Издательство МГУ, 1984. 288 с.
63. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики / за заг. ред. В. Кременя. Київ : К. І. С., 2003. 296 с.
64. Термінологічний словник з культурології / Авт.-уклад. : Н. Ю. Больша, Н. І. Єфімчук. Київ: МАУП, 2004. 144 с.
65. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. Луцьк, 2005. 34 с.
66. Хом'як А. Особистісно-діяльнісний підхід як важлива умова формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення англійської мови. *Молодь і ринок*. 2008. № 2 (37). С. 129–134.
67. Хуторський А. Ключові освітні компетентності. URL : <http://ru.osvita.ua/school/theory/2340/>
68. Шевнюк О. Культурологічна освіта майбутніх вчителів: теорія і практика. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23105/%201.pdf?sequence=1>
69. Черниш В. В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні. *Іноземні мови*. Київ. 2011. № 3. С.15–22.
70. Яковлева М. Зміст та структура загальнокультурної компетентності у сучасних дослідженнях при викладанні іноземної мови вищих юридичних навчальних закладах. URL : http://www/kspu.ua/donowlad/conf2013/section2/article_yakovleva.pdf (дата звернення: 17.04.2022 р.).
71. Ярош А. Загальнокультурна компетентність: проблеми, досвід, перспективи. *Формування загальнокультурної компетентності майбутніх*

фахівців. Зб.наук. пр. молодих науковців. М-во освіти і науки України, Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; за заг. ред. : О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 122 с.

72. Bell J. Gower R. First Certific Expert. Coursebook. Longman, 2008. 225 p.

73. Definition and Selection of Competencies. Theroretical and Conceptual Foundation (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft). URL: www.oecd.org/dataoecd/48/22/41529556.pdf

74. Key Competencies. A. Developing concept in General Compulsory Education. Eurydice. 2002. The Information network on Education in Europe. P. 13–14, 27–28.

75. Quality education and competencies for life. Workshop 3. Background Paper. 2004. p. 6.

76. Richards, J. C., Rodgers, T. S. Approaches and methods in language teaching. Cambridge university press. 2014. 82 с.

77. Richards, Jack C.; Theodore S. Rodgers (2001). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge UK: Cambridge University Press.

78. Rychen D., Tiana A., Tianna Ferrer A. Developing key competences in education: some lessons from international and national experience. International Bureau of Education. 2004. 80 p.

79. Spector, J. Michael-de la Teja, Ileana. ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. Competence, Competencies and Certification. P. 1–5.